

The reflection Of Sudans negotiations in the Egypt Parliament 1924–1952: A historical Political study

Mohammed Abass Hameed¹, Sherzad Zakaria Mohammed²

College Of Education – University Of Zakho

DOI: <https://doi.org/10.31918/twejer.2473.11>

Published: 23/12/2024

Abstract

In the year 1924, significant political events unfolded in Egypt, namely the establishment of the Egyptian Parliament with two chambers, the House of Representatives and the Senate. Members of Parliament showed great interest in foreign affairs, particularly in the political developments in Sudan. One of the most noteworthy events was the emergence of the opposition movement in 1924 against the British Governor-General in Sudan, Sir Lee Stack, culminating in his assassination in November 1924. These developments prompted the British government to swiftly implement their plans to separate Sudan from Egypt. One of the crucial matters discussed in the Egyptian Parliament was the events of the year 1924 in Sudan. It was during this year that the White Brigade Association was founded, with the aim of unifying Egypt and Sudan. Simultaneously, the Sudanese government, with British assistance, began their efforts to separate Sudan from Egypt. Additionally, with the support of the Governor-General in Sudan, the Consultative Council for Northern Sudan was established on May 15, 1944. This British move aimed to divide the Sudanese liberation movement and separate northern Sudan from the south.

Keywords: *Egyptian Parliament, Sudan, Britain, Members of Parliament, Governor-General*

پهنگه‌دانا مزارین سیاسی ل سودانی د پهرله‌مانی مسری دا

1924 – 1952: څه‌کولینه‌کا میژوویی

م. هـ محمد عباس حمید

پ. د. شیرزاد زکریا محمد

زانکویا زاخو/ فاکولتیا زانستین مروځایه‌تی – پشکا میژوو

mohammed.hameed@uoz.edu.krd

Sherzad.mohamad@uoz.edu.krd

پوخته:

ل ساللا ۱۹۲۴ وهلاتی مسر پروودانه‌کا سیاسی یا گرنګ بخوځه‌دیت نه‌وژی دامه‌زراندنا پهرله‌مانی مسری ب ههردوو جقاتین (نوونه‌ران و پیران) بوو، و نه‌ندامین پهرله‌مانی گرنګیه‌کا تایبته ب مزارین ژ دهرځه‌دان، و پیشهاتین سیاسی ل سودان ل ده‌سپیکا ځان مزاران دهاتن، ژ گرنګترین ځان پروودانان نه‌وژی به‌ریابوونا بزاځا ئوپوزوسیونی ل ساللا ۱۹۲۴ دژی حاکمداری گشتی یی به‌ریتانی ل سودان (سیر لی ستاک *Sir Lee Stack*) و پاشان کوشتنا وی ل چرییا دووی ساللا ۱۹۲۴. ځان پیشهاتان حکومتا به‌ریتانی هاندا بزووترین دهم پلانین خو جیبه‌جی بکته و سودان ژ مسری جودا بکته.

ژ مزارین گرنګ د پهرله‌مانی مسری دا نه‌وژی پروودانین ساللا ۱۹۲۴ ل سودانی بوون، چونکه دځی سالی دا ریځخراوا (اللواء الأبيض) ل سودان هاته دامه‌زراندن، و نارمانجا ځی ریځخراوی ئیگرتنا مسر و سودان بوو، د ههمان دهمدا حکومتا سودان ب پشته‌ځانیا به‌ریتانیا هه‌ولدان سودان ژ مسری جودا بکن، ژ لایه‌کی دیځه به‌ریکاریا حاکمداری گشتی یی سودان ل ۱۵ نه‌یارا ۱۹۴۴ (جقاتا راویژکاریا باکووری سودان) هاته پیکنیان، نه‌ف پینګاځا به‌ریتانی ژبو پارچه‌کرنا بزاځا پژگاریخوازا نه‌ته‌وه‌ییا سودانی و جودا کرنا باکووری سودان ژ باشووری وی بوو.

په‌یقین کلیل: پهرله‌مانی مسری، سودان، به‌ریتانیا، نه‌ندامین پهرله‌مانی، حاکمداری گشتی

پهنگه‌دانا مزارین سیاسی ل سودانی د پهرله‌مانی مسری دا

1924 – 1952: څه‌کولینه‌کا میژوویی

پیشه‌کی:

گرنگیا څی څه‌کولینی څه‌وه کو لایه‌نه‌کی گرنگ ژ په‌یوه‌ندیښ مسری دگهل سودانی بخوڅه‌دگریټ، نارمانج ژ هلبژارتنا څی بابه‌تی څه‌وه سودان وهک گرنگترین مزار د میژوویا مسری یا نوی دا دهاته هژمارتن، و ههر ژ سهرده‌می خدیوی ئیسماعیل و پیکئینانا جقاتا شوورا یا نوونه‌ران ل سالا ۱۸۶۶ څه‌ندامین څی جقاتی گرنگی ب سودان ددان، و مزارا سودان بشیوه‌کی به‌رده‌وام دبویه جهی گرنگی پیدانا مه‌زنین مسری، چونکه سهرکردین مسرییان سودان وهک پارچه‌ک ژ مسری دهژمارتن، دڅی څه‌کولینی دا جهخت لسه‌ر ههلویستی په‌رله‌مانتارین مسری ب ههردوو جقاتین (نوونه‌ران و پیران) ژ پروودان و پیشهاتین ل سودان ل سالین ۱۹۲۴ – ۱۹۵۲ هاتیه کرن.

لدویف بابه‌ت و پیزانینین کونفیسین په‌رله‌مانی مسری دناقبه‌را سالین ۱۹۲۴-۱۹۵۲ و لدویف گرنگیا بابه‌تی، څه‌کولین ژ دهروازه و څی‌نچ ته‌وه‌ران پیک دهیت، ل دهروازی باسی ده‌سپیکین ژيانا په‌رله‌مانی ل مسری هه‌تا سالا ۱۹۲۳ هاتیه کرن. ل ته‌وه‌ری ئیکی دا باسی پروودانین سالا ۱۹۲۴ و تیکچوونا په‌یوه‌ندیان دناقبه‌را مسری و به‌ریتانیا هاتیه کرن و کارتیکرنا وان لسه‌ر سودانی، ل ته‌وه‌ری څووی څه‌کولین لسه‌ر بابه‌تی سودان د څیمانا ۱۹۳۶ دا هاتیه کرن و ل ته‌وه‌ری سیی باسی پیشهاتین سیاسی ل سودانی د ماوی شهر جیهانی یی دووی ۱۹۳۹-۱۹۴۵ و ههلویستی په‌رله‌مانی مسری ژقان پیشهاتان هاتیه کرن، ل ته‌وه‌ری چاری دا څه‌کولینی جهخت لسه‌ر ههلویستی په‌رله‌مانتارین مسری ژ ههلین حاکمداری گشتی یی به‌ریتانی ژ جوداکرنا سودانی ژ مسری کریه، ل ته‌وه‌ری څی‌نجی و دووماهی څه‌کولین لسه‌ر کریارین چه‌سپاندنا سودانیه‌تی ژلای حاکمداری گشتی یی سودانی هاتیه کرن.

لسه‌ر کومکرنا پیزانینان پشت به‌ستن لسه‌ر کونفیسین په‌رله‌مانی مسری هاتیه کرن ل پلا ئیکی دا، سهره‌رای وهرگرتنا مفای ژ هندهک ژیده‌رین دیتر بو پروونکرنا هندهک پروودانان. ژوانان

(قضايا عربية في البرلمان المصري ١٩٢٤-١٩٥٨) يا دانهر نبيه بيومي عبدالله، ههروهسا پهرتووكا (السودان في عهد الحكم الثنائي الأول ١٨٩٩-١٩٢٤) يا خوداني وي يونان لبيب رزق، زیدهباری بکارئینانا چه ندين ژیدهريڼ دی. بو زانين پهرتووکەک ههیه یا دانهر یواقیم رزق مرقص یا بناقی (السودان في البرلمان المصري ١٩٢٤-١٩٣٦)، بهلی قهکولهري ب کیمی مفا ژي وەرگریته، و زۆرینه یا پیزانینین دقي قهکولیني دا هاتین نوی نه و پهرتووکا ناڅبری ئاماژه پی نه کرینه.

لهر پروناها قان ژیدهريڼ جوراوجور بو ئهجامدانا ئهقي قهکولیني ریبازا "چه ندياه تیا شروقه کرنا میژووی" هاتیه پهره وکر، چونکه لدویف ئهقي ریبازی دی بشیوهیه کی دروست پیشهاتین مزارین سیاسی ل سودان د پهرلهمانی مسری دا زانین، دهربارهی ئاستهنگین قهکولیني گرنگترین ئاستهنگ ئهوژی دهستقهئینانا کونفیسین پهرلهمانی مسری بوون، چونکه پیدقی ب وهخت و زحمهتهکا مهزن بوو ههتا مه شیایی کونفیسین پهرلهمانی مسری بدهستقهبین.

دهروازه:

أ- دهستیڤکا ژيانا پهرلهمانی ل وهلاتی مسری ههتا سالا ١٩٢٤

د میژوویا مسری یا نوی دا، گهلهک ههول هاتنه دان بو دانانا سیسته مهکی پهرلهمانی بو بریقه برنا کاروبارین دهسته هلاتی، دقي واری دا و ل سهردهمی والی محهمد علی (١٨٠٥ - ١٨٤٨) ل چریا دووی ١٨٢٤ جقاتهک بناقی (دیوانا بلند) ژ (٢٤) ریه بهران پیک دهات ل مسری دروستکر (صبحی، ١٩٤٧، ج ٤، ٤ - ٥)، و ل سالا ١٨٢٩ (جقاتا راپوژکاری - مجلس المشورة) پیکئینا و ئهف جقاته دبیته بنه رتهی سیسته می شوورایی (أحمد، ١٩٧٧، ٩٠). پاشان ل سالا ١٨٣٤ محهمد علی (جقاتا بلند) ژ وهزیر و ماقلان و چه ندين زانایان پیکئینا (متولی، ١٩٨٠، ٤٢).

دهسپیکا دروستبوونا سیسته می جقاتا نوونه ران ب دروستکرنا (جقاتا شوورا یا نوونه ران) لسه رده می خدیوی ئیسماعیل ل ٢٢ چریا ئیکی ١٨٦٦ دهسپی دکهت (هلال، ٢٠١١، ٣٩ - ٤٠). و ژمارا ئه ندامین قی جقاتی (٧٥) ئه ندام بوون، و بو ماوی سی سالان دهینه ههلبزارتن (الرافعی بک، ١٩٤٨، ج ٢، ٩١). لی دگهل هاتنا خدیوی توفیق (١٨٧٩ - ١٨٩٢) ناڅبری (جقاتا شوورا یا

نۆونه‌ران) ژناقبر و بو ماوئێ زێده‌تر ژ دوو سالان هەر ژ ٦ ته‌موزا ١٨٧٩ تا ٢٦ کانوونا ئێکی ١٨٨١ ژيانا په‌رله‌مانی راوه‌ستاند (هه‌لال، ٢٠١١، ٤٥).

ل ١٤ چرییا ئێکی ١٨٨١ بریارا پیکئینانا (جقاتا نوونه‌ران) ده‌رکه‌فت (حمروش، ١٩٩٢، ج ١، ٣٠) و ئەندامین قی جقاتی بو ماوئێ چوار سالان دهاتنه‌ هه‌لبژارتن (الرافعی بک، ١٩٤٩، ١٨٧). لئ دگه‌ل داگیرکرنا مسرئ ژلایی به‌ریتانی ل دووماهیا سال ١٨٨٢ حکومه‌تا به‌ریتانی بریاردا (جقاتا نوونه‌ران) ژناق ببه‌ن، و سیسته‌مه‌کی نوی دانان (عبدالله، ١٩٨٩، ٢٤). و ل ئێکی ئەیارا ١٨٨٣ یاسایا سیسته‌می حوکمرانیی ب پیکئینانا دوو جقاتان ئەوژی (جقاتا شوورا یا یاسادانان و ریکخراوا گشتی) ده‌رکه‌فت (زاید، ١٩٧٣، ١٧ - ١٨).

ل دویف یاسایا سیسته‌می حوکمرانیی ئەوا ل ئێکی ئەیارا ١٨٨٣ ده‌رکه‌فتی (جقاتا شوورا یا یاسادانان) ژ (٣٠) ئەندامان پیک دهات، (١٤) ئەندام ژلایی حکومه‌تی قه‌ دهاتنه‌ هه‌لبژارتن و (١٦) ئەندام ژلایی خه‌لکی قه‌ دهاتنه‌ هه‌لبژارتن (مرکز وثائق وتاریخ مصر المعاصر، ١٩٨٧، ج ١، ٤٥٠). و هەر ل دویف یاسایا سیسته‌می حوکمرانیی (ریکخراوا گشتی) هاته‌ پیکئینان، قی ریکخراوی (٨٢) ئەندام هه‌بوون، (٦) وه‌زیر(١) و (٣٠) ئەندامین (جقاتا شوورا یا یاسادانان) و (٤٦) ئەندام ژلایی خه‌لکی قه‌ دهاتن هه‌لبژارتن بخۆقه‌دگرتن (بکری، ٢٠٢١، ج ٢، ٢٩). و سه‌روکی ریکخراوا گشتی هەر سه‌روکی (جقاتا شوورا یا یاسادانان) بوو (رمضان، ١٩٨٣، ١٦٤).

ل سال ١٩١١ (کچنه‌ر *Kitchener*) دبیته‌ بریکاری به‌ریتانی یی سیی ل وه‌لاتی مسرئ (حلمی الثاني، ١٩٩٣، ٧) و چه‌ندین هوکار بونه‌ ئەگه‌ر ئەو سیسته‌می دوو جقاتان ژناق ببه‌ت (A/-). (*Sayyid*, 1968, 179-180) و ل دویف یاسایا ٢٩ یا سال ١٩١٣ سیسته‌می (ریکخراوا یاسادانان - الجمعية التشريعية) هاته‌ دانان، و ئارمانج ژ دانانا قی ریکخراوی ئەوژی هه‌ردوو جقاتین به‌ری د ده‌سته‌یه‌کا په‌رله‌مانی دا کوم ببن (البشری، ١٩٨٧، ١١١). ئەف ریکخراوه‌ ژ سه‌روک و نوونه‌ری وی و (١٥) ئەندامین ژلایی حکومه‌تی قه‌ دهاتنه‌ دامه‌زراندن، زێده‌باری (٦٦) ئەندامین ژلایی خه‌لکی قه‌ بو ماوئێ شه‌ش سالان دهاتنه‌ هه‌لبژارتن و هه‌ردوو سالان سی چاریکین وان ئەندامه‌تیا وان دهاته‌ نویکرن (لاشین، ١٩٧١، ١٩١).

ل ۱۹ نیسان ۱۹۲۳ ل دویف فه‌رمانه‌کا پاشایی ئیمزا لسه‌ر ده‌ستووری مسری هاته‌ کرن (بدوی، ۱۹۹۴، ۲۶۸). و ل دویف قی ده‌ستووری په‌رله‌مان ژ دوو جقاتان پیک ده‌ات، نه‌وژی جقاتا نوونه‌ران و جقاتا پیرانه (م.م.ش، ج ۴، ۱۹۲۴، ۱۵۹). و ده‌ستووری مسری (۲۷۰) به‌ند ده‌باره‌ی ده‌وله‌تا مسری و سیسته‌می حوکمرانی و مافین مسریان و نه‌رکین وان و ده‌سته‌لاتین دارایی و هیژین چه‌کداری... هتد بخو‌فه‌دگرتن، و ل ۱۵ ئادار ۱۹۲۴ پروونشتنا ئیکی یا په‌رله‌مانی مسری هاته‌ گریدان (صفوت، ۱۹۵۹، ۱۲۰).

ب- په‌یوه‌ندیین مسری - سودانی تا سالا ۱۹۲۳

ل سه‌رده‌می محمه‌د عه‌لی پاشا بو‌ نیزیکی سی سال و نیقان ژ ته‌موزا ۱۸۲۰ هه‌تا سالا ۱۸۲۳ شیا سودان کونترول بکه‌ت، و بقی چه‌ندی سودان دگهل مسر که‌فتنه ژیر ده‌سته‌لاتا وی، و هه‌می ریک‌خستنین کارگیری و ئابووری یین ل مسری ل سودان ژی جیبه‌جیکرن، و ل سالا ۱۸۳۰ باژیری خه‌رتوم پایته‌ختی سودان دامه‌زراند، و بنگه‌هی حوکمرانی بوو و حاکمدار ژلایین محمه‌د عه‌لی قه‌ ده‌اته‌ دانان و ب هه‌مان شیوازی حوکمرانی ل مسر ژی ده‌اته‌ بریقه‌برن (الشیخ، د.ت، ص ۳۵).

پشتی به‌ریتانیا ل سالا ۱۸۸۲ مسر داگیرکری، به‌ریابوونا شوره‌شا مه‌هدی ل سودان ب ده‌لیقه‌ دیت، و هه‌ولدا سودان ژی داگیر بکه‌ت، له‌ورا به‌ریتانیا ل سالا ۱۸۹۸ ب هه‌فکاری دگهل له‌شکه‌ری مسری سودان داگیر کر (ابراهیم، الجمل، ۱۹۹۷، ۳۳۵ - ۳۳۹) و به‌ریتانیا مسر ناچارکر ل ۱۹ کانونا دووی ۱۸۹۹ ریکه‌فتنما حوکمرانیا دوو قولی ئیمزا بکه‌ت، ل دویف قی ریکه‌فتنی هه‌ردوو لایه‌نین به‌ریتانی و مسری د ده‌سته‌لاتا لسه‌ر سودان دی پشکدار بن (شکری، ۲۰۱۱، ۵۲۰ - ۵۲۴؛ برکات، ۲۰۱۲، ۵۸ - ۶۱).

هه‌ر ژ سه‌رده‌می خدیوی ئیسماعیل و پیک‌ئینانا جقاتا شوورا یا نوونه‌ران ل سالا ۱۸۶۶، نه‌ندامین قی جقاتی گرنگی ب سودان ددان (عبدالله، ۱۹۹۶، ۳۵) هه‌روه‌سا ل لژنا ده‌ستووری مسری یا سالا ۱۹۲۳ بابه‌تی سودان وه‌ک گرنگترین بابته‌ گه‌نگه‌شه‌ لسه‌ر هاته‌نه‌ نه‌جام دان، بتایبته‌ به‌ندی (۱۶۰) کو تیدا هاتبوو: "پاشایی مسر بناسناقی پاشایی مسر و سودان ده‌يته‌

بناڤکرن"، ئەف بێنده بویه جەهێ نه ئارامیا لایهنی بهریتانی و داخواز کرن بزووترین دەم ئەف بێنده بهیته راستهکرن (م.م.ش، ج ٤، ١٩٢٤، ٣٠٥).

ل دویف بێندی (٧٣) ژ دەستووری سالا ١٩٢٣ پەرلهمانی مسری ژ دوو جقاتان پیک دهات ئەوژی جقاتا پیران و جقاتا نوونهران بوون (م.م.ش، ج ٤، ١٩٢٤، ١٥٩؛ السید، ٢٠٠٧، ٣) و د ئیکەم هەلبژاردنێن پەرلهمانی ل مسری پارتا (الوفد)^(٢) شیان سەرکهفتنهکا مەزن تومار بکەن، و ژ سەرجهمی (٢١١) کورسییان ل جقاتا نوونهران شیان (١٧٩) کورسییان ب پێژا نێزیک (٨٤، ٨٪) بدهستخۆفه بینن (متولی، ١٩٨٠، ٨٤).

تهوهری ئیکی: پەنگه‌دانا پوودانی سالا ١٩٢٤ ل سودانی ل پەرلهمانی مسری

پشتی سەرکهفتنا پارتا (الوفد) پەرلهمانی سەروکی وی پارتی (سعد زغلول) وەک سەروک وهزیران هەلبژارتن، و ل ١٥ ئادار ١٩٢٤ د پوونشتنا قەکرنا پەرلهمانی دا ووتارا پاشا^(٣) (فونادی ئیکی ١٩١٧ - ١٩٣٦) پێشکیشکر (الرافعی، ١٩٥٥، ٥). و هەر ژفی پوونشتنی جقاتا نوونهران گرنگی ب کاروبارین سودان ددان، د ووتارا پاشایی دا (سعد زغلول) هەولدا ئاماژێ ب سەر به‌خوایا مسر و سودان بکەت، لی ژ بهر فشارین بهریتانیا رستهیا "جیبه‌جیکرنا هیقیین نه‌تهوهیی بین مسر و سودان" بکارئینا (العقاد، ١٩٣٦، ٤٥٠)، و دفی ووتاری دا دبێژیت: "حکومه‌تا من یا به‌ره‌قه‌ دگەل حکومه‌تا بهریتانیا دانوستاندنێن ئازاد ئەنجام بدهت، ژبو جیبه‌جیکرنا هیقیین نه‌تهوهیی بو مسر و سودان"، لی د هەمان دەمدا گەله‌ک ئەندامان پەرخه‌ ل (سعد زغلول) گرتن کو بشیوه‌کی پوون و ئاشکەرا ئاماژە ب سەر به‌خوایا سودان نه‌دا، لی وی ب هیژ به‌ره‌قانی ژخو کر و راگه‌هاند کو هەر راسته‌کرنه‌کا د ووتارا پاشایی دا بهیته کرن، پامانا وی دەست ژ کارکێشانا وه‌زاره‌تی یه (مرقص، ١٩٨٩، ٢٤؛ عبدالله، ١٩٩٦، ٣٦ - ٣٧).

ژ بهر گرنگیدانا ئەندامین پەرلهمانی مسری ب سودان، له‌ورا داخوازکرن لژنه‌ک ژ جقاتا نوونه‌ران یا تایبەت ب کاروبارین سودان بهیته پیکئینان، و ئەندامی جقاتی (حمادی سیف النصر) پێشیارکر لژنه‌کا تایبەت بو سودان بهیته دروستکرن، لی سەروکی جقاتی دیارکر کو سودان دناف به‌رنامی پەرلهمانی دایه، به‌لی دبیت دەست نیشانکرن لژنا سودان ببیته ئەگەر هه‌سته‌کی

په‌یادبکته کو سودان ژ مسر یا جودایه، و ل دووماهیئ ئەف لژنه بنافی "لژنا سودان و کاروبارین به‌ره‌فانیئ" هاته بنافکرن (م.م.ن، الجلسة ٢، في ١٩٢٤/٤/١، ١١٤).

ل سال ١٩٢٤ ریکخراوا (اللواء الأبيض)^(٤) پشته‌فانیئ خو هاندان بزافه‌کی دژی ره‌فتارین حاکمداری گشتی یی به‌ریتانی ل سودانی (سیر لی ستاک *Sir Lee Stack*) به‌ریابکه‌ن و ل ٤ حوزه‌یران ١٩٢٤ ریکخراوا ناڤیری بروسکه‌ک بو سه‌روکی جقاتا نوونه‌ران ل مسرئ هنارت و تیدا وه‌فاداریا ملله‌تی سودان بو پاشایی مسرئ و سودان دانه دیارکرن (م.م.ن، الجلسة ٥١ في ١٩/٦/١٩٢٤، ٦٢١) و ل ده‌می حکومه‌تا سودان^(٥) بزافه‌کا جودابونئ پی‌ک ئینان و داخوازا جودابون ژ مسرئ کرین و دیارکرن کو فی حکومه‌تی ده‌سته‌لات لسه‌ر سودان هیه، و ب پشته‌فانی به‌ریتانیا هه‌ولدان سودانی ژ مسرئ جودا بکه‌ن، و ل ١٩٢٤ حاکمداری گشتی یی سودان (سیر لی ستاک *Sirlee Stack*) نه‌رازیبوونا خو لسه‌ر سه‌ره‌رشتیا مسر لسه‌ر لایه‌نی دارایی ل سودان دیارکر (یاسین، ٢٠١٢، ٩). شانه‌ده‌کی سودان یی پشته‌فانیئ ئیکگرتنی و دژی فی بزافا جودابونئ هه‌ولدان ل سال ١٩٢٤ به‌ره‌ف مسر بچن، لی حکومه‌تی نه‌هیلان ئەو به‌ره‌ف مسر بچن، وه‌ک به‌رسف بو فی کریارا حکومه‌تا سودان، ئەندامین هه‌ردوو جقاتان نه‌رازیبوونا خو به‌رانبه‌ر پلانا به‌ریتانیا یا تاییه‌ت ب جودابوونا سودان ژ مسرئ دیارکرن (عبدالله، ١٩٩٦، ٣٧).

هه‌ر ژ ئەنجامی فی کریاری ل ٧ حوزه‌یران ١٩٢٤ ریکخراوا (اللواء الأبيض) یاداشته‌کا وه‌فاداری بو مسر هنارت، و ل دویڤدا ل پروونشتنا جقاتا نوونه‌ران ل ١٩ حوزه‌یران ١٩٢٤ راگه‌هاندنه‌ک به‌لافکرن و تیدا هاتبوو: "بنافی ملله‌تی سودان نه‌رازیبوونا خو به‌رانبه‌ر سیاسه‌تا دورپیچ کرنی دیارده‌کن، ئەوا نه‌هیلان شاندی سودان به‌ره‌ف مسر به‌یت ژبو پیشکیشکرنا بروسکین وه‌فاداری بو پاشایی وه‌لاتی، و ئەم داخواز ده‌کین حکومه‌ت ماییتکرنی بکه‌ت و فی سیاسه‌تی براوه‌ستینیت"، ده‌مان ده‌مدا (سعد زغلول) به‌رسفا فی یاداشنامی دا و گوت: "ئەم ل شوینا حکومه‌ت و شوینا جقاتا نوونه‌ران بو جهین به‌رپرس نه‌رازیبوونا خو به‌رانبه‌ر ڤان کریاران دیارده‌کن"، پاشان جقاتا نوونه‌ران بریاره‌ک ده‌ریخست و تیدا هاتبوو "جقاتا په‌یوه‌ندیا خو یا

بهیز لسه ره می سودانیان رادگهینیت، ژبو گریدانا وان یا موکم ب مسر ټه، و نه رازیوونا خو دیاردکهن هه مبه ر وان کریارین گازیکه رین داگیرکاری ل سودان ئه نجام ددهن، و جقات گریدانا ملله تی مسری ب بنه مایی و ټفه رادگهینیت، ئه وژی سودان پارچه که ژ مسری و ژی ناهیتته جوداکرن" (م.م.ن، الجلسة ٥١، في ١٩/٦/١٩٢٤، ٦٢١).

د پروونشته کا دی یا جقاتا نوونه ران ئه ندامی جقاتی (عبدالرحمن الرافی) ^(٦) چه ندین پروودانین ب ترس دهرباره ی سودان دیارکرن، ژوانان ئه و تلگرافین ژ نه ته وه خازین سودان دگهن مسری، و ئه و خویشاندانین به ریتانیا ل سودان ریکخستین ب مهرما راگه هاندنا وه فاداری بۆ حاکمداری گشتی یی به ریتانی، هه وره سا (عبدالرحمن الرافی) دیارکر کو نابیت ئه م به رانبهر ټان پروودانان بی دهنگ بب، چونکه ئه ف چهنده دبیتته مه ترسی لسه ر دهسته هلاتا مسری ل سودان، و داخواز کر به رسف بۆ بانگه شه یا سیاسه تا به ریتانیا به یتته دان، ئه و دبیتت هه بونا هیژین به ریتانی ل سودان ژبو به رژه وه ندیا ئافاکرنا وی وه لاتی یه، د هه مان دهمدا دیارکر کو مسریان پروژین هیلین ئاسنی و ئافاهی و قوتابخانه و ریگاوبان و پر و به نداف دروست کربوون، و مسریان پاره و سامان و گیانی خو گوری ټان پروژیه یان کرن، ژلایه کی دټفه ئه ندامه کی دی یی جقاتی بناقی (عبداللطیف الصوفانی) ژی پشته ټانیا رابوچوونین الرافی کرن، ل دووماهی سهروک وه زیان (سعد زغلول) دووپات کر کو حکومت پشته ټانیا بوچوونین ئه ندامین جقاتی یه دهرباره ی سودان، به لکو حکومت ب چاقی نه رازیوونی به ریخودده ته هه ر کاره کی ئارمانجا وی جوداکرنا سودان ژ مسر بیت (م.م.ن، الجلسة ٥٤ في ٢٣/٦/١٩٢٤، ٦٦٦؛ الرافی، ١٩٥٥، ٥٧ - ٥٨).

نه ته وه خازین سودان چه ندین بروسکه یین دی ئاراسته ی جقاتا نوونه ران دکر، تیدا هاتبوون "ده می سودانیان پشکداری د خویشاندانا ئاشتیی ل ١٧ حوزه یرانا ١٩٢٤ دا کرین و دروشمی بژیت ژيانا پاشایی مسر و سودان بلند کرین، ژماره کا مه زن یا خویشاندهران ژلایین هیژین ئیمناهی ټه هاتنه دهسته سهرکرن (م.م.ن، الجلسة ٥٥ في ٢٤/٦/١٩٢٤، ٦٧٥)، پاشان بروسکه ک ژ خه رتوم گه هشته جقاتی و ب ئیمزاکرنا پازده ئه فسه ران تیدا هاتبوو "بناقی ئه فسه ر

و خزمه‌تکارین سودان نه‌رازیبوونا خو لسه‌ر گرتنا وان خویشاندهرین دروشمی بژیت پاشایی مسر و سودان دیاردکه‌ین، و پشتی ئەو هاتینه لیدان و ئیشاندن، پینچ ژوان زیندان کرن، ئەم بو هه‌وه دووپات دکه‌ین کو هه‌می سودانی ژ هه‌ر پروودانه‌کا ژ ئەنجامی سیاسه‌تا خراپ یا به‌ریتانیا نه به‌رپرسن" (م.م.ن، الجلسة ٥٦ في ١٩٢٤/٦/٢٥، ٦٨١).

هه‌ژی گوته‌ی یه ل وهرزین به‌هار و هاقینا سالا ١٩٢٤ خویشاندانین دژی به‌ریتانیا به‌رفره‌تر و به‌یزتر لیهاتن، و ل ٣ ته‌موزا ١٩٢٤ هی‌زین ئیمناهیی ل سودان ئیک ژ نه‌ته‌وه‌خازان بناقی (علي عبداللطيف) زیندان کرن، و ل ٩ هه‌مان هه‌یف یه‌که‌یین له‌شکه‌ری ل هیلا ئاسنی یین بسه‌ر له‌شکه‌ری مسری قه‌ یاخیبون ئەنجام دان، و ژبو ژناقبرنا قی یاخیبونی هی‌زین به‌ریتانی ب توندی به‌رسقا وان دان، لی پروودانا مه‌زنتر ئەوژی ل ئابا هه‌مان سال قوتابیین قوتابخانا له‌شکه‌ری ل خه‌رتوم ژبه‌ر بریارا به‌ریتانیا یا ده‌ریخستنا له‌شکه‌ری مسری ژ سودان یاخیبون ئەنجام دان، و ل ده‌می گه‌هشتنا هی‌زین به‌ریتانی بی شه‌ر قوتابیان خو پاده‌ست کرن، و مه‌زنین وان زیندان کرن و ئیکسه‌ر ده‌رگه‌هی قوتابخانا له‌شکه‌ری داخستن (کولینز، ٢٠١٥، ٥٧). و ل ١٥ ئاب ١٩٢٤ یه‌که‌یین له‌شکه‌ری یین مسری بسه‌ر هیلا ئاسنی ل ده‌قه‌رین (عطبرة) و (بورتسودان) خویشاندان ئەنجام دان، و چه‌ندین ئاقاهی تی‌کدان، ژبه‌ر قان کریاران ده‌سته‌ه‌لاتین به‌ریتانی بریار دان قان یه‌که‌یین له‌شکه‌ری ژ سودان دوور بکه‌ن، و لژی‌ر زی‌ره‌قانیه‌کا توند ئەف هه‌می هی‌زه به‌ره‌ف مسر هه‌نارتن (میرغنی، ٢٠٠٢، ٢٢).

دقی ده‌میدا ئەندامی جقاتا نوونه‌ران (عبداللطيف الصوفاني) نه‌رازیبوونا خو به‌رانبه‌ر قان کریاران دیارکر و داخواز ژ حکومه‌تی کر نه‌ته‌وه‌خازین ل سودان بپاریزیت، و د هه‌مان ده‌مدا هه‌ردوو ئەندامین جقاتا نوونه‌ران (أحمد رمزی و شفيق منصور) داخوازکرن جقاتا نوونه‌ران یاداشتنامه‌کا نه‌رازیبوونی دژی سیاسه‌تا به‌ریتانیا ل سودان رابگه‌هینیت، و جقات لسه‌ر قی پیشنیاری رازیبوون و یاداشتنامه‌کا تووند ده‌رباره‌ی کریارین به‌ریتانی ل سودان و هه‌ولین جوداکرنا سودان ژ مسر به‌لاکرن (م.م.ن، الجلسة ٥٥ في ١٩٢٤/٦/٢٤، ٦٧٨).

دقان پروودانان دا ل ۲۵ حوزەیران ۱۹۲۴ مژارا سودان ل جقاتا لورداتین بهریتانی هاته گهنگه‌شه‌کرن، و وه‌زیرئ ژ دهرقه یی بهریتانیا (لورد گرای *Gray*) داخوازکر بهریتانیا کاروبارین سودان بریقه ببهت، و بشیوه‌کی پروون و ئاشکه‌را حکومه‌تا مسری تیپگه‌هینن کو بهریتانیا سودان ناهیلیت، و ئه‌گه‌ر بهریتانیا نه‌با مسر چ پیگه‌ه ل سودان نه‌بوون، دقئ ده‌میدا (لورد بارمور *Barmoor*) بناقئ حکومه‌تا بهریتانی دیارکر و گوت: "به‌ر پامانه‌کی حکومه‌تا بهریتانیا سودان ناهیلیت، و بی ده‌ست‌ووردانا په‌رله‌مانی ئینگلیز پیکئ ناده‌ن سیسته‌می حوکمرانی ل سودان بگهوریت" (الأهرام، ۱۹۲۴/۶/۲۶، ۱۷۲؛ شفیق باشا، ۲۰۱۲، ۲۳۱ - ۲۳۲)، وه‌ک به‌رسف بو قئ پاگه‌هاندنی په‌رله‌مانی مسری پروونشت و (سعد زغلول) پاگه‌هاند کو مسر ده‌ست ژ سودان به‌رناده‌ت، چونکه سودان پارچه‌که ژ کیانی مسریه، دقئ پروونشتنی دا (سعد زغلول) پیشنیارکر ده‌ست ژ ده‌سته‌لاتی بکیشیت، لی جقاتی دووباره باوه‌ری دانه وی، و ده‌مان ده‌مدا یاداشتمه‌ک به‌لا‌فکر و تیدا هاتبوو "جقات باوه‌ریا ته‌مام پیشکیشی سه‌روک وه‌زیران دکه‌ت، و داخواز ژئ دکه‌ت لسه‌ر ریقه‌برنا کرنا کاروبارین وه‌لاتی به‌رده‌وام بیت، و سه‌روکاتیا حکومه‌تی بکه‌ت، هه‌تا هه‌می هیقیین وه‌لاتی بجه‌ ده‌ین" (م.م.ن، الجلسة ۵۸ فی ۱۹۲۴/۶/۲۸، ۲۰۰ - ۲۰۱).

ل رۆژا دویقدا (سعد زغلول) ده‌ست ژ کارکیشانا خو پیشکیشی پاشا (فونادی ئیکئ ۱۹۱۷ - ۱۹۳۶) کر، لی پاشایی په‌تکر، ده‌رباره‌ی گه‌نگه‌شه‌کرنا قئ ده‌ست ژ کارکیشانی جقاتا پیران کومبونه‌کا گرن گریدان، تیدا (سعد زغلول) گوت: "هین دزان ده‌ست ژ کارکیشانا من ژ وه‌زاره‌تی ژبه‌ر وان گه‌نگه‌شین ل جقاتا لورداتین بهریتانی بوو، و وه‌ک وه‌فاداری بو نوونه‌رین ملله‌تی من دیت یا باشته‌ ده‌ست ژ کاری بکیشم، لی جقاتا نوونه‌ران باوه‌ریا خو ب وه‌زاره‌تی دووپات کرن"، لقی‌ره ئه‌ندامی جقاتا پیران (أحمد زکی أبو السعود) دیارکر کو ئیکه‌م جار ناقي سودان دقئ هولی دا هاتی ئه‌وژی ده‌می (سعد زغلول) بریار دای کو مه‌رجی دانوساندنان سه‌ربه‌خویا ته‌مام یا مسر و سودان بیت، پاشان ئه‌ندامی جقاتی (محمد علوی الجزار) سی پیشنیار پیشکیشکر، ئه‌وژی ۱. ب پشته‌فانیا سه‌روکی حکومه‌تی جقات (مه‌ره‌م ژئ جقاتا پیرانه) ب پاگه‌هینیت کو سودان پارچه‌که ژ مسری و ناهیته‌ جودا‌کرن ۲. جقات داخوازی ژ سه‌روکی

حکومتهی دکهت د پوستی خۆدا بمینیت و ژبو مسری خهباتی بکهت، و هر ئه و سهروکی حکومتی و سهکردهیه ۳. پشتهفانیا بریارا پاشایی بو پهتکرنا دهست ژ کارکیشانی بکهن، و بروسکهک بو پاشایی بهیته هنارتن تیدا پشتهفانیا جقاتا وهزیران بهیته دیارکرن (م.م.ش، الجلسة ۳۲ فی ۱۹۲۴/۶/۲۰، ۳۵۰ - ۳۵۲).

ل هه مان سال خولا ئیکی ژ دانوستاندنن دهربارهی سودان دناقههرا سهروک وهزیرن مسری (سعد زغلول و سهروک وهزیرن بهریتانی مهكدونالد ⁽⁷⁾ *Ramsay MacDonald*) ل ۲۵ ئهیلول ۱۹۲۴ هه تا ۳۰ چرییا دووی ۱۹۲۴ دهسپیکرن، دقان دانوستاندنان دا (سعد زغلول) گریدانا مسر دگهل سودان دووپات کر، و دهه مان دهمدا سهروک وهزیرن بهریتانی ل دویف بریارن حکومتا بهریتانی راگههاندنک بهلاقرن و تیدا دووپاتی لسه بهردهوامیا ههلویستی دهربارهی سودان کرن، ئهوژی لسه بنههتی هه لگرتنا بهرپرسایهتیا پاراستنا ئیمناهی و سیسته می ل سودان ژلایئ حکومتا بهریتانی فه، هه ر دقئ راگههاندنن دا هاتبوو دانپیدان ب هندهک بهرژه وهندیین مادی یین مسر ل سودان، بتاییهت ئه و بهرژه وهندیین ب بههرا مسر د ئافا روبرای نیل دا گریدای (البشری، ۲۰۱۱، ۱۷۱؛ الرافعی، ۱۹۸۷، ۲۲۳ - ۲۲۴)، و لایه نی بهریتانی پروژهک ژ نهه (مادهیان) پیشکیشکر، مادا هه شتی دهربارهی سودان بوو و تیدا هاتبوو ههردوو لایه نین ریکهفتی دی بهرژه وهندیین خه لکی سودان لبه رچا ف وهرگرن، و ب بهردهوامیا ریکهفتنما ۱۸۹۹ پشتهفانیا سهربه خویا سودان بکهن، و پشتی بورینا (۲۵) سالان ژ دانان و جیبه جیکرنا فی ریکهفتنما دووباره بهریخو بدهنی، د مادا نه هی دا هاتبوو: "ژبو بهرهفانی کرن ژ سودان ههردوو لایه ن لسه پیکئینانا هیزهکا بهرهفانیی لژیر سهرکردایهتیا حاکمداری گشتی بهریتانی و بهاریکاریا مسری ریکهفتن، زیدهباری هه بوونا دوو چه کین گران توپ هافیز (المدفعیه) ئیک مسری و ئیک ئینگلیزی بیت" (رزق، ۱۹۷۶، ۴۸۶ - ۴۸۷).

ل ۱۹ چرییا دووی ۱۹۲۴ سهرکردی لهشکری مسری و حاکمداری سودان (سیر لی ستاک) ل قاهره ژلایئ چه ندین که سائفه دهیته کوشتن (نبلوک، ۲۰۱۹، ۱۷۱) و ل ۲۲ هه یفی بریکاری بهریتانی جنرال (ئه لنبی *Allenby*) هوشداریهک ئاراسته ی حکومتا مسری کر و تیدا

هاتبوو: "د ماوئ بیست و چوار دهمژمیران دا بریارا زفراندنا هه می ئهفسهر و یهکهیین لهشکهری یین مسرئ ل سودان بهیته دهريخستن"، پاشان هوشداریهکا دی ئاراستهکر و تیدا هاتبوو: "گهورینا یهکهیین لهشکهری ل سودان ئهوین بهر لهشکهری مسرئ قه بو هیزهکا چهکداری یا سودانی، و لژیر بریار و فهزمانین حکومهتا سودانی و سهرکردایهتیا حاکمداری گشتی بتنی بن"، د پووبهروویا قی هوشداریی ل ئیقاریا ۲۴ چرییا دووی پهرلهمانی مسرئ پوونشتنهک گریدان و تیدا بریار دان دووپاتی لسه سهربهخویا تهمام یا مسر و سودان وهک ئیک وهلات بهیته کرن و پارچهکرنا وان ناهیهته قهبول کرن (الرافعی، ۱۹۸۷، ۲۳۰ - ۲۳۳) بقی شیوهی بهریتانیا ئهف پوودانه بو جیههچیکرنا پلانین خو بکارئینا، و گهنگهشه دناقههرا کارگیریا بهریتانی ل سودان و حکومهتا بهریتانی دا دهسپیکرن و ههردوو لایهن لسه چهندین خالان پیکهفتن، ئهوژی ۱. دهريخستنا ئهفسهر و هیزین مسرئ ژ سودان ۲. ئهگهر حکومهتا مسرئ ئهف چهنده رهتکر یان نهرازیبوون نیشان دا چهک ژوان بهیته وهرگرتن و ژبو دهريخستنا وان هیز بهیته بکارئینان ۳. پیکئینانا هیزهکا بهرهقانی یا سودانی لژیر سهرکردایهتیا حاکمداری گشتی بیت (راضی، ۱۹۸۵، ۳۶).

د ماوئ قهکیشاننا هیزین مسرئ ژ سودان پهرلهمانی مسرئ دویقچوونهکا وورد بو مژارا سودان دکر، دهیته دیتن ئهندامی جقاتا پیران (لویس اخنوخ فانوس) پرسیارهک دهبرارهی خهرجیین لهشکهری مسرئ ل سودان ئاراستهی سهروک وهزیران (زیور پاشا) کر، ناقبری د بهرسف دا گوت: "ژبو بهردهوام بونا پهیوهندیین دناقههرا مسر و سودان جقاتا نوونهران لسه پيشکیشکرنا (۷۵۰) ههزار جونهیهان بو حکومهتا سودان رازی بوو و مه نهقیته دهست ژ بهرپرسایهتیا بهرهقانی کرن ژ سودان بهردهن، و پیدقیه بهرژهوهندیا مسرئ یا بهردهوام ل سودان پاراستی بیت" (م.م.ش، الجلسة ۳۷ في ۱۹۲۶/۹/۹، ۷۲۱ - ۷۳۶) ههژی گوتنی یه ههتا سالا ۱۹۳۶ مسر ئهف کوژمی پارهی پيشکیشی سودان دکر، پاشان بو نیف ملیون جونهیهان هاته کیم کرن، و ل سالا دویقدا هاته راوهستاندن، پشتی حکومهتا مسرئ مولهتهک پيشکیشی حکومهتا سودان کری، کو کاروبارین خو یین دارایی بریقه بهن (الجمال، ۱۹۸۰، ۷۹۴).

پشتی څه کیشانا له شکهری مسری ژ سودان دهسته لاتین بهریتانی هه ولدان مسریین سفیل ژ سهر کارین گرنګ ل سودان دوور بکه، چونکه دهسته لاتین بهریتانی دترسیان بریکا ځان که سان پروپاګندهیا مسری ل سودان دژي هه بونا بهریتانی کاربکه، له ورا بریکاری بهریتانی (ئه لنبی) راپورته ک بو حکومه تا بهریتانی هنارت و تیدا دوویات کر کو پیدځیه ماموستاین مسری ژ سودان بهینه دوورکرن (*F.O , 371 , March 2 , 1925*) حکومه تا بهریتانی ژلایي څوڅه پیشوازیای ځی بوچوونی کرن و دیارکرن کو یا باشتړ ئوه دګه ل دهړیختنا هیژین مسری ژ سودان چالاکیین سفیل ژي بهینه دهړیختن، بتاییه ت ماموستا چونکه هه بونا وان دی ګه له ک نه خوشییان بو دهسته لاتا بهریتانی په یادګه ن (*F.O , 371 , March 22 , 1925*).

لڅیره دیاردیت دګه ل دروستبونا په رله مانی مسری ل سالا ۱۹۲۴ ئه ندامین په رله مانی گرنګیه کا مهن ب سودان ددان، و ځان ئه ندامان هه می پروودانین ل سودان ب دهلیځه دیتن ژبو بهرۀقانیکرنا مافین مسری ل سودان، ژ لایه کی دیځه بهریتانیا بشیوه کی بهردهوام پلان بو جودا کرنا سودان ژ مسری د داریژتن، و کوشتنا حاکمداری سودان (سیر لی ستاک) ل ۱۹ چرییا دووی ۱۹۲۴ ل قاهره ب باشتړین دهلیځه دیتن، ژبو دهړیختنا هیژین مسری ژ سودان.

ته وهری دووی: سودان د په یمانا سالا ۱۹۳۶

پینگاځین دهسپیکي بو ساخکرنا دانوستانندان دناڅه را مسر و بهریتانیا دهسپیکرن، ده می ل ۲۱ ئه لیلول ۱۹۳۲ سه روک وهزیران (إسماعیل صدقی) ل جنیف د کونگری هه لوه شاندا چه کی چاڅپیکه فتن دګه ل وهزیری ژ دهرځه یی بهریتانی (جون سیمون *John Simon*) کری، دځی چاڅپیکه فتنی دا (إسماعیل صدقی) دګه ل (جون سیمون) باس ژ گرنګیا دهسپیکرنا دانوستانندان بو مسر و چاره سه رکرنا مژارین ناکوکی لسه ر هه ی کرن، (جون سیمون) ژلایي څوڅه ګوت: "ئز هیځی دکه م بزووترین دهم ئه څ دانوستاندنه بهینه ئه نجامدان"، د هه مان دهمدا باس ژ چه ندین مژارین پیدځی بو دانوستانندان کرن، وهک مژارا چوونا مسر بو ناڅ کومه لا ګه لان و هه څپه یمانیا هه ردوو وهلاتان، لی وهزیری ژ دهرځه یی بهریتانی هه ردوو مژارین له شکهری و سودان هه لاویستی هیلان، دهرباره ی سودان دیارکر کو پیدځیه ریکه فتن لسه ر بنه مایی مانا سیسته می

کارگیری یی نوکه ل سودان بهیته کرن، و ئەگەر لایەنی مسری رازیوو دی شین پاراستنی ل سەر بەرژەوه‌ندیین مسر یین مادی و مەعەنەوی ل سودان بکەن. لی ئی چاڤیکەفتنی چ ئەنجام بەدەستقەنەئینان (رمضان، د.ت، ٧٥٨-٧٥٩؛ القضية المصرية، ١٩٥٥، ٤٤٦-٤٥٠).

دەمی باس ژ ووتارا پاشایی یا سالاً ١٩٣٣ هاتیە کرن، ئەندامی جڭاتا نوونەران (عبدالحمید سعید) دیارکر: "کو بەریتانیا کاردکەت هەمی مافین سیاسی یین مسری بستین و مایتیکرنی د کاروبارین مسری یین نافخویی و ژ دەرڤە دکن و هەولەدەن سودان ژ مسری جودا بکەن"، پاشان ئەندامی جڭاتی (حافظ رمضان) دیارکر کو هەمی ووتارین پاشایی ئومیدەوارن دانوستاندن بەهینە ئەنجامدان (م.م.ن، الجلسة الافتتاحية فی ١٤/١٢/١٩٣٣، ٥؛ م.م.ن، الجلسة ٨ فی ٩/١/١٩٣٤، ٨٣).

ل دووماهی لایەنی بەریتانی بەرسف دا و حکومەتا بەریتانیا رازیوون ل سەر دەسپیکرنا دانوستاندن ژبو گریدانا پەیمانەکی دگەل حکومەتا مسری، لی هەر لدەسپیککی حکومەتا بەریتانی مەرج دانا کو چیتابیت لایەنی مسری خو ب تیکستین پروژی پەیمان ١٩٣٠ گریدەن، ب بەهانەیا وئ چەندی کو بارودووخین نیف دەولەتی هاتینە گهورین و تیکستین لەشکەری د وئ پەیمانێ دا دگەل بارودووخێ نوی ناهیتە گونجاندن، مژارا دووی ئەوا بەریتانیا ناوکی دگەل مسر هەمی و دڤیان مەرجین پیش وەخت بو دانن ئەوژی مژارا سودان بوو کو ئەگەری نە سەرکەفتنا دانوستاندن ١٩٣٠ بوو، و بنەمای گشتی یی سیاسەتا بەریتانیا ئەوژی نابیت راستقەکرن د سیستەمی کارگیری ل سودان هەمی بەیته کرن (عبدالنصر، ١٩٨٧، ٥٥-٥٦). ئانکو بەریتانیا کۆنترولا تەمام ل سەر سودان بکەت و هەمی مافین مسری ل سودان پشتگوێ باڤین.

پاشان دەروازە بو دانوستاندن دناڤەرا حکومەتا مسری و حکومەتا بەریتانی دا دەسپیکرن، و ل ٢٤ شوبات ١٩٣٦ سەروکی شاندی بەریتانی (مایلز لامبسون) بریکاری بەریتانی ل مسری دیارکر کو هەلوێستی لەشکەری داخوێزکەت پتر بەریخوێدەنە کاروبارین لەشکەری و ل سەر بنەرەتەکی بەرفەرەتر ژ بەریخودانا دانوستاندن سالاً ١٩٣٠، د هەمان دەمدا شاندی مسری داوکی ل سەر پروژی ١٩٣٠ و پیدڤیا ڤەکیشاننا هەمی هیژین لەشکەری بو دەرڤەرا کەنالی سوێس

کرن (الرابطة الشرقية، ٢٧ مايو ١٩٣٦، ١٣). و ووتارا پاشایی ئهف دانوستاندنه وهسف دکرن: "ل ژینگهههکا دل خوشکهر بوو و ئومیدهوارن دانوستاندن بگههن ریکهفتنهکی تیدا سهربهخویا وهلاتی بهیته جیهجیکرن و پهیوهندیین ههقالینی و ههقهیمانیی دناقههرا ههردوو مللهتان دا موکم بکهت"، ئهندامی جقاتی (عبدالحمید عبدالحق) پرسیارهک ئاراسته ی سهروک وهزیران کر و تیدا داخوازکر پیزانیین گشتی دهرباره ی پینگاڤین دانوستاندنان دیاربکهن و کا ئهف دانوستاندنه بتنی د چوارچوڤی مزارین لهشکهری دایه یان هندهک مزارین دی بخوڤه دگریت، سهروک وهزیران د بهرسقا خوڤا گوت: "دانوستاندن لسه مزارین لهشکهری د خالین پهیمانی ب دووماهی هاتنه و نوکه دانوستاندن بو مزارا سودان و مزارین دی دهینه کرن" (م.م.ن، الجلسة الافتتاحية فی ٢٣/٥/١٩٣٦، ٨؛ م.م.ن، الجلسة ٣ فی ٣/٦/١٩٣٦، ٣٦).

ل ٢٤ ته موز ١٩٣٦ ریکهفتن لسه ریکستین لهشکهری هاته کرن و دانوستاندن بهرهف مزارا سودان هاتنه فهگوهستن و حاکمداری گشتی یی سودان (ستیوارت سایمز *Stewart Symes*) تیدا پشکار بوو و لدهسپیکا ئاب ١٩٣٦ ریکهفتن لسه ریکستین فی مزاری هاتنه کرن، ئهندامی جقاتی (عبدالرحمن البیلی) پرسیارهک دهرباره ی دانوستاندنن سیاسی ژ سهروک وهزیران کر، ناڤبری د بهرسقا خوڤا گوت "ئهز کهیف خوشم دفی جقاتی دا راگههینم کو دانوستاندنن گریدایی ب مزارین لهشکهری و مزارا سودان ب دووماهی هاتن، و ئیکسه ر دانوستاندن هاتینه فهگوهستن بو مزارا ئیمتيازاتان و مزارین دی و نیزیکه ریکهفتن لسه بهیته کرن، و لدهمی دووماهی هاتنا دانوستاندنان ل مسری دی شاندي فهرمی یی دانوستاندنان بهرهف بهریتانیا چن"، دفی ماوهیدا بروسکهک ژ جقاتا وهزیران گههشته جقاتی و دهنگوباسین ئیمزاکرن لسه پهیمانا ههقالینی و ههقهیمانیی دناقههرا مسر و بهریتانیا دا گههشتن (م.م.ش، الجلسة ١٣ فی ١٢/٨/١٩٣٦، ٢٠٩؛ م.م.ن، الجلسة ١٣ فی ٢٧/٧/١٩٣٦، ٤١٦).

ژ بهرپهرین کونڤیسین پههلهمانی دیاردبیت ئهندامین پههلهمانی راوبوچوونین جیاواز دهرباره ی گریدانا پهیمانا مسری بهریتانی ههبوون، ژوانان ئهندامی جقاتا نوونه ران (حمد الباسل) پشتهقانیا گریدانا فی پهیمانی کر، لی ئهندامی جقاتی (عبدالحمید سعید) هوڤداری دا کو لدويف

به‌ندین ځی پهیمنی مسر بشیوه‌کی به‌رده‌وام دی دویکه‌فتی سیاستا به‌ریتانی یا ژ ده‌رځه بیت و مسر دی پشته‌قانی داخوازی و ته‌ماعکاریین داگیرکاریا به‌ریتانی بیت، هه‌روه‌سا نوونه‌رین مسری ل کومه‌لا گه‌لان دی پشته‌قانی سیاستا به‌ریتانی یا داگیرکاریی که‌ن، پاشان دیارکر: "نهم دی سهر‌به‌خو بن و پارچی مه ل باشووری ئانکو سودان ژمه جودایه و له‌شکه‌ری مسری لژیر فه‌رمانین حاکمداری گشتی یه"، هه‌روه‌سا (عبدالعزیز الصوفانی) ئاماژه دا مژارا سودان کو پهیمنی ده‌سته‌لاته‌کا به‌رفره‌ه پیشکیشی حاکمداری گشتی کریه و راگه‌هاند کو پهیمن دگه‌ل راسپاردنا ملله‌تی پیشکیشی شاندی مسری کری ناهیته گونجاندن، پاشان (عبدالحمید سعید) دایه دیارکر و گوت: "مسر ب چ نه‌خشه‌یی دی چیته ناڤ کومه‌لا گه‌لان و سنوورین مه بین باشووری لسه‌ر ځی نه‌خشی دی ب چ شیوه‌ی بن"، ل دووماهی سهروک وه‌زیران دیارکر و گوت: "ژبو دووپاتکرنا مافین دځی پهیمنی دا پیدځیه ل شوینا په‌یداکرنا گومانی هه‌څکاری به‌یته کرن"، پشته گه‌نگه‌شه ب دووماهی هاتی ئه‌ندامین پارتا (الوطنی) پیشنیارا ره‌تکرنا ځی پهیمنی کرن، و لده‌می ده‌نگدانی (۲۰۲) ئه‌ندام لسه‌ر پهیمنی رازیوون، به‌رانبه‌ر ره‌تکرنا وی ژلای (۱۱) ئه‌ندامان ئه‌وژی (محمد عزیز أباطه، محمد فکری أباطه، مصطفى فوده، محمد عبدالجليل أبو سمره، محمد بهی الدین برکات، د. عبدالحمید سعید، عبدالعزیز الصوفانی، حسن شعراوی، محمد محمود جلال، هارون أبو سحلی و فکری الصغیر) بوون (م.م.ن، الجلسة ۳ فی ۱۲/۱۱/۱۹۳۶، ۴۷-۸۳؛ م.م.ن، الجلسة ۴ فی ۱۴/۱۱/۱۹۳۶، ۹۰-۱۳۳). لی ل جڙاتا پیران نه‌ه روونشتن هاتنه ئه‌نجامدان و تیدا گه‌نگه‌شه لسه‌ر به‌ندین پهیمنی کرن و ل روونشتنا ۱۸ چریا دووی ۱۹۳۶ ب رازیوونا (۱۰۹) ده‌نگان به‌رانبه‌ر ره‌تکرنا (۷) ده‌نگان پروژی پهیمنی هاته په‌سه‌ندکر (م.م.ش، قانون رقم ۸۰ لسنة ۱۹۳۶، ۱۹۳۷).

• ته‌وه‌ری سیی: مژارا سودان د ماوی شه‌ری جیهانی یی دووی دا

ل سالا ۱۹۳۹ شه‌ری جیهانی یی دووی هاته روودان، دځی ده‌میدا ده‌سته‌لاتا به‌ریتانی ل سودان چه‌ندین کومه‌لین له‌شکه‌ری سودانی ژبو شه‌رکرنی دگه‌ل له‌شکه‌ری ده‌وله‌تین ناځین (ئه‌لمانیا و ئیتالیا و ژاپون) به‌ره‌ف وه‌لاتین ئه‌فریقی هنارتن، له‌ورا ده‌یته دیتن کو نیزیکی (۷۰) هه‌زار ژ

لهشكهري سوډان دگهل دهولهتین ههقههيمانان پشكداری شهري بوون، و (٦٠) ههزار ژفی لهشكهري ل لیبیا بون و (١٠) ههزار ل پوژههلاتا ئهفریقا شهر دكرن (حمروش، ١٩٧٠، ٤٢).

ژ بهرپهري کونفيسين پهلهمانی مسري دیاردییت کو پرودانین شهري جیهانی یی دووی نهبون ئاستهنگ ههمبر ئهندامین پهلهمانی کو بهردهوامیا گرنگی دان ب سوډان بدهن، و ئهندامی جقاتا نوونهران (محمد شعراوی) داخواز ژ حکومهتی کر ل دهمی گهنگهشهکرنا ووتارا پاشایی بهردهوامی بدهن چه سپاندنا په یوهندیان دناقهرا مسر و سوډان و کارگریا مسري ل ههمی دهقهري سوډان بچه سپین، و بقی چهندي جوداهی دناقهرا مسر و سوډان نامینیت، چونکه بدیتنا وی ئه و ئیک ملهت و ئیک پهگزن، د هه مان دهمدا ئهندامی جقاتی (عبدالمجید نافع) دیارکر کو مسر چ ته ماعکاریین داگیرکهری ل سوډان نین، لی ئارمانج ئه وه ئیکگرتنا مسري - سوډانی لژیئر تاجا مسري بهیته جیه جیکرن (م.م.ن، الجلسة ٤ فی ١٩٣٩/١١/٢٨، ٥٦ - ٥٩؛ م.م.ن، الجلسة ١٤ فی ١٩٤٠/١/١٦، ٣٧٥).

د ماوی شهري جیهانی یی دووی دا (١٩٣٩-١٩٤٥) ئیتالیا ههولدا سوډانی داگیرکته (ضرار، ١٩٦٨، ٢٦٩)، له ورا ئهندامی جقاتا نوونهران (علي المنزلاوی) لیپرسینهک ژ سهروک وهزیران (علي ماهر باشا ١٩٣٩-١٩٤٠) کر کا دی چاوا بهرهقانیی ژ سوډان دژی هیرشا ئیتالی کهن، د هه مان دهمدا ئهندامه کی دی بناقی (حسین محمود سعید) پرسیارهک ئاراسته ی سهروک وهزیران کر و تیدا دیارکر کا دی حکومهت ب چ ئهرک و پیرابوونان رابیت بو بهرهقانیکرنا ژ سوډان بهرانبه ر وان دهست دریژین ژ ئهگهري شهري جیهانی یی دووی بسهر سوډان دا دهین. سهروک وهزیران د بهرسقا خودا گوت: "ل دویف پهیمانا بهریتانی - مسري کاری بهرهقانیکرنا ژ سوډان دکهفته سهر ئهرکی وان هیژین ل سوډان و ئهوین لژیئر بریار و فهرمانیین حاکمداری گشتی دا" (م.م.ن، الجلسة ٧٤ فی ١٩٤٠/٧/٢٢، ٢٦٦٥).

ههروهسا (محمد فکری أباضة) رهخنه ل حکومهتا سوډان گرت دهمی شهر دژی دهولهتین ناڤین راگهاندی، و گوت هیشتا حکومهتا مسر ئهف بریاره نه دایه کو شهري راگهینت، لی هیژین سوډان وهک پشتهقانی بهریتانیا پشكداری د چه پهري شهري دا کرن، دفی دهمیدا سهروک

وهزيران (علي ماهر باشا) چ بهرشف دهرباره ی فئ چهندي نه دان، چونكه سودان بشيوهكی ته مام لژير كونترول بهريتانی بوو (م.م.ن، الجلسة ٧٤ في ١٩٤٠/٧/٢٢، ٢٦٦٥؛ م.م.ن، الجلسة ٧٦ في ١٩٤٠/٨/٢١، ٢٧٢٧).

دهيته تييينيكرن ئه ندامين په رله ماني مسري بشيوهيهكی بهردهوام په يوهنديا مسر دگل سودان دوپات دكرن، و ل سالا ١٩٤٣ ئه ندامي جقاتا نوونه ران (لويس فانوس) باس ژ گوتنا سهروك وهزيرى بهريتانيا (ونستون تشرشل *Winston Churchill*) د پهرتووكا وى يا بناقى (شهري پووبارى) ئه و ل سالا ١٨٩٧ ل لهندهن دهركهفتى كر كو تيذا دييژيت: "ئه گهر ئه م بهريخوبدهينه ميژوويا مسري دى بينين ل ههمى چهرخان مه زنين مسري سودان ب مسري قه گريدان، هه تا دهمى سهروك وهزيران (شريف پاشا) ل كانونا دووى ١٨٨٤ دهست ژ كاركيشانا خو ژ وهزارهتي پيشكيشكري مهرما وى دهستين وى نهكهفن د چ بريارين قهكيشانا لهشكهري مسري ژ سودان"، ههروهسا (لويس فانوس) گوت مسر و سودان ههردوو ئيكودوو ته مام دكهن، لقيري سهروك وهزيران (مصطفى النحاس باشا ١٩٤٢-١٩٤٤) ههلويسى پارتا (الوفد) و خهباتا وان ژبو سودان دياركر و گوت: "ههردهم مژارا سودان ئه گهري سهرهكي يى راوهستاندنا دانوستاندانان دگل بهريتانيا بوو"، ل دووماهيى (مصطفى النحاس) گوت "دهمى دييژم ماف و بهرژه وهنديين مسر، پامان نه ئه وه ئه م په يوهنديا مسر دگل سودان وهك په يوهنديا كويله دگل خودانى وى دهژميژن، بهلكو ئه م و سودان ئيك مله تن" (م.م.ن، الجلسة ٨ في ١٩٤١/١١/١٤، ٩٤؛ م.م.ش، الجلسة ٤ في ١٩٤٣/١٢/٢٩، ١١٦ - ١٣٦).

دگل دووماهى هاتنا شهري جيهانى يى دووى جوړه نه ئاراميهك دهرباره ي پاشهروژا سودان لدهف ئه ندامين په رله ماني په يداوو، بتاييهت پشتي راستيا ئارمانجين بهريتاني دياربوين، ئه وژى جوداكرنا سودان ژ مسري، له ورا (عبدالرحمن الرافعى) ليپرسين ژ سهروك وهزيران (أحمد ماهر باشا ١٩٤٤-١٩٤٥) كر دهرباره ي ئه گهري نه داخوازكرنا حكومهتي ب جيبه جيكرنا ئيكرتنا سروشتى دناقهرا مسر و سودان، چونكه ههردوو دوو پارچين دولا نيلن، لى (لويس فانوس) ئه و راوهستاند و گوت بهلكو ههردوو ئيك پارچه نه، لقيري (عبدالرحمن الرافعى) ئه ف

دهربرینه راستفه کر و گوت: "هه رده م سیاسه تا به ریتانی به ران بهر مسر دانپیدان دکر کو سودان پارچه که ژ مسری و ژ دولا نیل ناهیه جوداکرن و ئاماژه دا پروودانا فاشوده^(۸) ل سالا ۱۸۹۸ ده می فهره نسا هه ولدایی فاشوده بناقی مسر داگیربکه ت، (کچنه *Kitchener*) نه رازیوونا خو دیارکر، و ئەف چهنده ژ ی بومه دبیه باشتین به هانه" (م.م.ش، الجلسة ۳۶ فی ۱۶/۸/۱۹۴۵، ۷۱۷ - ۷۱۸).

هه روه سا ئەندامی جقاتا نوونه ران (عبدالمنصف الدفراوی) به ریتانیا تاوانبارکر کو مایتیکرنی د کاروبارین سودان دکه ت و هه ولدده ت سودان بو دوو پارچین باکووری و باشووری جودا بکه ت، و پشته قانیا هه وین مزگینچین مه سیحی دکه ت ئەوین ل باشووری سودان به لاف بووین، پاشان (محمد شاهین) دیارکر کو مه رهم ب ئیکگرتنا دولا نیل ئەوژی ئیک نیل و ئیک تاج و ده ستوور و حکومه ت و په رله مانه کی بتنی بو مسر و سودان هه بیته، و ل جقاتا نوونه ران سودانی هه بن وهک په رله مانی ۱۸۸۱ و ل دویف هژمارا ئاکنجین سودان نوونه ریا سودان بکه ن، چونکه د په رله مانی ۱۸۸۱ چ نوونه رین بناقی سودانی یان مسری د هولی دا نه بوون، به لکو هه میان ب ئیک سالوخه ت نوونه ریا ملله تی دولا نیل دکرن (م.م.ن، الجلسة ۸ فی ۲۵/۱۲/۱۹۴۵، ۳۷۶ - ۳۷۷).

• ته وه ری چاری: هه لویستی په رله مانتارین مسری ژ هه ولین حاکمداری گشتی یی به ریتانی

ژ جوداکرنا سودانی ژ مسری

ل دویف ریکه فتناما ۱۸۹۹ حاکمداری گشتی ب پیشنیارا به ریتانی و رازیوونا مسری دهیته دامه زراندن، لی ب بورینا وهختی دیاردبیت کو مسر چ بوچوون د دامه زراندن یان لادانا ویدا نه بوون، به لکو مسر نه شیا چ مایتیکرنی د دهسته لاتا حاکمداری گشتی دا بکه ت، له ورا دهیته دیتن فی حاکمداری گه له ک کار دژی دهسته لاتا مسر ل سودان ئەنجام ددان، بو نمونه ده ریخستنا فه رمانبه رین مسری ژ سودان و گه له ک کارین دی (رزق، ۱۹۶۷، ۱۴-۱۷؛ الجمل، ۱۹۸۰، ۷۹۹).

حاکمداری گشتی یی به ریتانی ل سودان به رده وام هه ولا جوداکرنا سودان ژ مسری ددا، له ورا هه ر ل ده سپیک حکومه تا مسری هه لویستین توند به ران بهر قان کریاران هه بوون، و ئەف

چهنده بویه ئه گهر ل هندهك جاران حكومهتا سودان پاشفه بزقرن، بو نمونه دهمی (سعد زغلول) ئاگه هدار بوی كو حاكمداري گشتی یی سودان (لی ستاك) بریاردايه حكومهتا سودان پشكداریی ل پیشانگه ها گشتی یا داگیرگه هین ئیمپراتوریه تا به ریتانی ل ویمبلی ل له ندهن بکهت، ئیکسه ر ل نیسانا ۱۹۲۴ یاداشتنامه كا نه رازیبوونی بو هنارت و تیدا هاتبوو: "ئهم ئاگه هدار بویه كو سودان دی بشیوه کی فه رمی پشكداریی ل پیشانگه ها ئیمپراتوریه تا به ریتانی دا کهت، ئه وال ویمبلی بهیته فه کرن، هیقیه مه ئاگه هدار بکهن كا لسه ر چ بنه رته ی سودان دی پشكداریی دفی پیشانگه ه ی دا کهت، و چاوا هین رازی بون بی ره زامه ندیا حكومهتا مسری سودان پشكداریی بکهت"، ل ده می به رسفا حاكمداري گشتی بریكا جیگر ی وی گه هشتی (سعد زغلول) ئه ف به رسفه پاشئیخست و دیاركر كو پیدفیه حاكمداري سودان ئیکسه ر به رسفا سه روک وه زیرانی مسر بدهت نهك بریكا جیگر ی حاكمدار ی بیت، حاكمداري گشتی ناچاربوو داخوذا لیبورینی ژ (سعد زغلول) كر و بریاردا سودان پشكداریی د پیشانگه ه ی دا نه کهت (م.م.ش، الجلسة ۳ فی ۱۹۴۷/۱/۶، ۹۱).

ژ کارین دی یین حاكمداري گشتی بو جوداكرنا سودان ژ مسری ل سالا ۱۹۲۶ بوو، ده می حاكمداري گشتی (جوفری ارشر *Joffrey Archer*) دهست ژ کارکیشانا خو ئیکسه ر پیشکیشی حكومهتا به ریتانی کری، ئه ف چهنده به روفاژی ریکه فتناما ۱۸۹۹ بوو و هه ولهك ژبو ستاندنا مافین مسر بوو، و ده می به رهف به ریتانیا چووی و دهست ژ کارکیشانا خو پیشکیشی حكومهتا به ریتانی کری، ئه ندامی جقاتا نوونه ران (محمد فکری أباضه) چه ندین پرسیار پیشکیشی سه روک وه زیران (یکن باشا ۱۹۲۶-۱۹۲۷) كر و تیدا هاتبوو ۱. چاوا جوفری ارشر وهك حاكمداري گشتی ل سودان هاته دامه زراندن و کی ئه ف بریاره ده ریخستیه ۲. ل ۶ ته موزا ۱۹۲۶ وه زیری ژ ده رفه یی به ریتانی ل جقاتا گشتی یا به ریتانی بشیوه کی فه رمی دهست ژ کارکیشانا حاكمداري گشتی راگه هاند، ئه ری وی دهست ژ کارکیشانا خو پیشکیشی پاشایی مسر و سودان کربوو، و ژبه ری ره زامه ندی ژ له ندهن ده رکه فیت حكومهتا مسری بشیوه کی فه رمی ئاگه هدار ی فی دهست ژ کارکیشانی بوو، و حكومهتا مسری به رانبه ر فی ره فتارا نه جوان خو بی دهنگ کره؟، سه روک وه زیران د به رسفا خو دا گوت حكومهتا به ریتانی (جوفری ارشر) بو پوستی حاكمداري گشتی ل

سودان ههلبژارتبوو و ل ساڵا ١٩٢٤ بریارهكا پاشایی (مرسوم الملكى) بقی چهندی دهركهفتبوو و حكومهتا مسرى بریكا نوونهرى خو ل بهریتانیا (عزیز عزت) داخواز ژ حاكمداری گشتی كر كو دهست ژ كاركیشانا خو پیشكیشی پاشایی مسر بكهت و ئەف رهفتاره هاته راستهكرن و (جوفری ارشر) بریكا نوونهرى مسرى ل لهندهن ل ٧ ته موز ١٩٢٦ دهست ژ كاركیشانا ژ كارى خو پیشكیشی پاشایی كر و پاشایی رازیوونا خو دیاركر، چونكه دهست ژ كاركیشانا وی ژ بهر ئەگه رین ته ندروستی بوو (م.م.ن، الجلسة ١ في ١٩٢٦/٧/٢٠، ١٩٩ - ٢٠٠).

حكومهتا سودان رابوو ب جیبه جیكرنا پلانهكی ئارمانجا وان دووركنا فه رمانبه رین مسرى ژ كارگیریا سودان و كیم كرنا ژمارا وان بوو، و ئەندامین په رله مانى لسه ر راستیا قی پلانی ئاگه دار بوون، له ورا (محمود سليمان غنام) ل ٣ كانوونا دووی ١٩٣٨ پرسیارهك ل دور هژمار و جوړی كارین فه رمانبه رین مسریان ل حكومهتا سودان هه ر ژ جیبه جیكرنا په یمانا ١٩٣٦ ئاراسته ی سه روک وه زیان كر، ناقبری به رسف دا و گوت حكومهتا سودان (١٨) كار ل سودان ب فه رمانبه رین مسرى بو حكومهتا مسرى پیشكیشكرن ئەوژی ل كارگیریا دادوه ری و چاندنی و فیركرنی و هیلین ئاسنی و ئافدانی و پاپوران و كارگیریا پوستی و پسپوری ئابووری و ئەفسه رهك ل نفیسینگه ها له شكه ری یا حاكمداری گشتی... هتد كاربه كن، لی حكومه تی چ داتایین دروست ل بهر دهست نین، و ئەم ناچارین ژبو بده ستقه ئینانا داتایین پیډقی په یوه ندیی ب حكومهتا سودان بكه ن (م.م.ن، الجلسة ٢ في ١٩٣٩/١/٢، ٤٣٤).

دهمی حكومهتا سودان ژمارهكا فه رمانبه رین مسرى ژ كارین وان ده ریخستین، ئەندامی جقاتی (علی حماد) پرسیارهك ده رباره ی كریارین حكومه تی ژبو راكرنا زولم و سته مكاریا ل فه رمانبه رین مسرى دهیته كرن ئاراسته ی سه روک وه زیان كر، ناقبری دیاركر كو حكومهت دی دویقچوونا قی مژاری كهت (م.م.ن، الجلسة ٥ في ١٩٤٢/٤/٢٧، ٩٢). چاقدیری په رله مانى بو سیاسه تا كیمكرنا ژمارا فه رمانبه رین مسرى ل سودان به رده وام بوو و (عبدالحمید الرمال) پرسیارهك ده رباره ی ژمارا فه رمانبه رین مسرى و ئینگلیزی ل حكومهتا سودان ژبلی حاكمداری گشتی و سه رجه می پله یین وان ئاراسته ی سه روک وه زیان كر، لی وه زیری په روه ردا گشتی

(عبدالرزاق السنهوري) دهستووری ژ سهروک وهزیران خواست بهرسفی بدهت و گوت: "ژمارا فهرومانبهریڼ مسری ل سودان گههشته (۳۶۷) فهرومانبهران و کوژمی (۹۹,۴۳۰) جونهیهیڼ مسری وهردگرن، لی ژمارا فهرومانبهریڼ بهریتانی (۷۶۴) فهرومانبهرن و کوژمی (۶۵۳,۹۲۶) جونهیهیڼ مسری وهردگرن" (م.م.ش، الجلسة ۱۳ في ۱۲/۲/۱۹۴۷، ۲۶۳)، ئانکو ئه و کوژمی پارین فهرومانبهریڼ بهریتانی وهردگرن شهش جاران زیدهتره ژ کوژمی ئه و پارین بو فهرومانبهریڼ مسریان دهیته پیشکیشکرن.

ئهف ئاریشه بهردهوام بوو و دبویه جهی دلگرانیا ئهندامین پهلهمانی، دی بینین (عبدالخالق عمر) پرسیارهک ئاراسته ی سهروک وهزیران کر و تیدا هاتبوو: "ژمارا وان فهرومانبهریڼ د خزمهتا حکومهتا سودان دا ههتا نوکه بهردهوام چهندن؟ و ئهري راسته حکومهتا سودان پلان دانایه ههتا سالا بهیت هه می فهرومانبهریڼ مسری دهريخن؟ و ئهگهر ئهف چهنده یا دروست بیت، حکومهتی چ پلان ههیه ژبو پاراستنا فهرومانبهریڼ مسری ژفی ستهم و زولما ئه و تووش دبی و مهروما حکومهتا سودان ئهوژی جوداکرنا سودان ژ مسری یه"، سهروک وهزیران بهرسف دا و گوت: "ژمارا فهرومانبهریڼ مسری ل حکومهتا سودان دگههنه (۲۱۳) فهرومانبهران"، لی چ بهرسف بو پرسیارا دووی نه دان (م.م.ن، الجلسة ۲۳ في ۱۷/۹/۱۹۵۱، ۵).

ههروهسا پهلهمانی چاقدیری کاروباریڼ فیڅکرنی ل سودان دکر و ئه و کریاریڼ حاکمداری گشتی ل سودان دژی مسریان بکاردئینات، لهورا ئهندامی جقاتا پیران (عبدالرحمن الرافعی) ئاماژه ب وان دهستدریژیڼ دژی مافین مسریان ل سودان کرن، ژوان کاران بریارا حاکمداری گشتی ل سودان ئهوا ل ۸ ئهیارا ۱۹۴۵ د پوژناما (النیل) یا سودانی دا هاتی بهلاڅکرن، و تیدا هاتبوو ل ده می دامهزراندنا فهرومانبهران ئاستهنگ د ئیخستنه ههمبهر وان سودانیڼ ژ پهیمانگههین مسری دهروچوین، ههروهسا ناقبری دیارکر کو دهستههلاتین سودان بریارا زفراندنا پیڼج ژ زانایڼ ئهزههر یڼ سودانی ئهویڼ ل زانکویا ئهزههر فیڅری زانست و زانینی بوین پهت کره (م.م.ش، الجلسة ۸ في ۱۴/۱/۱۹۴۶، ۱۷۵)، پاشان (عبدالرحمن الرافعی) باس ژ بهلاڅکین حاکمداری گشتی دکهت ئهویڼ ئارمانجا وان کیم کرنا بهلگهنامین مسری یه ل کولیژ و زانکویڼ

مسری، ههروهسا نافبرى پهڅنه ل حاکمدارى گشتى گرت کو بهردهوام ئاستهنگان دئیکته ههمبهه دهړچويين زانکويين مسرى ژ سودانيان، و ئهف چهنده دبته ئهگهړ کو ژمارا قوتابيين سوداني ل زانکويين مسرى بهرهف کيم بوونى بچيت، چونکه ل دهمى وهگرتن کارى حکومه تا سودان ئاستهنگان دئیکته بهرانبه وړان، ژبهړ ټان کريارين حاکمدارى گشتى ل سودان (عبداللطيف إسماعيل زعزوع) داخواز ژ حکومه تى کر کو ئیکسهړ پارهستاندنا دانوستاندن و ههفکاریي دگهړ ئینگليزان پابگههين (م.م.ش، الجلسة ٤ في ١٣/١/١٩٤٧، ١١٩ - ١٢١).

ههروهسا پهړلهمانى مسرى گرنگيهکا مهزن دا مژارا دادوهري دادوهران (قاضي القضاة) يى مسرى ل سودان، چونکه ئهف پوسته ژ پوستين مهزن و ههستيار دهاته هژمارتن و کهسانين مسرى ئهف پوسته ل سودان بريغهدبرن، لى حاکمدارى گشتى ل سودان د چوارچوځى سياسه تا جوداكرنا سودان ژ مسر ههولدا مسريان ژفى پوستى گرنگ بى بههړ بکهت، لهورا بريارا ب دووماهى ئينانا خزمه تا (الشيخ حسن مأمون) ل ريکهفتى ١٣ کانونا ئيکى ١٩٤٦ دهريخست، پاشان ل ريکهفتى ١٦ کانونا دووى ١٩٤٦ حکومه تا مسرى بځى بريارى ئاگهه دار کر، و پيشنيار کر (أحمد طاهر السودانى) فى پوستى وهگریت، ههړ ژبهړ فى چهندى ئهندامى جفاتى (محمد بدیر) پرسيارهک ئاراسته ي سهروک وهزيان کر تيدا هاتبوو: "ئهري راسته حکومه تا سودان حکومه تا مسر ئاگهه دار کره کو پوستى (دادوهري دادوهران) لادانه، چونکه ئه و ههز ناکه زانايهکى ئاينى يى مسرى لفى پوستى بهيته دامه زراندن، و ئهگهړ ئهف دهنگوباسه دروست بن، هين نابينن ئهف برياره دهستدريژيه لسهر مافين مسر؟ و دى حکومه تا مسرى ب چ کرياران رابيت داکو ئهف دهستدريژيه نههيه بجهئنان"، دفى دهميدا سهروک وهزيان (محمود فهمى النقراشى) بهرسف دا و گوت: "بهريتانى وهسا هزر دکهن کو مسرى دځيت سودان داگيربکهت، لى ههزا داگيرکرن و كونترول لى لدهف مسر و سودان نينه بهلکو ههردوو وهلات ئيکه تيهکا بهردهوامن و پاشايى ههردووان ئيکه و پووبارى نيل ژى يى ههردووکا يه"، (م.م.ش، الجلسة ٣ في ٦/١/١٩٤٧، ٧٥ - ٨٩ ؛ م.م.ش، الجلسة ٤ في ١٣/١/١٩٤٧، ١١٣ - ١١٤).

ل هه مان دهمدا ئەندامی جڭاتا نوونه ران (محمد محمود جلال) ئاماژە ب مژارا (دادوهری دادوهران) دا و دیارکر کو "ئەف کارە نە پیدقی ب ئاخفتن و وورەیهکا بەرزە بەلکو پیدقیه کریار بهیته جیبه جیکرن و ئەف چەندا نوکە مسر گەهشتی ئەنجامی بی دەنگی و نە داخوازکرنا مافین مهیه" (م.م.ن، الجلسة ٨ في ٢٩/١٢/١٩٤٧، ٢٧٩)، لی د هه مان دهمدا دهیته تیبینی کرن ل ١٥ ئەیلول ١٩٤٧ حاکمداری گشتی بە لافوکەک راگه هاند و تیدا هوشداری دایه حکومه تا مسری و دیارکر کو نابیت مایتیکرن د کاروبارین سودان دا بهیته کرن، هەر لسه ر بابەتی (دادوهری دادوهران) ئەندامی جڭاتا پیران (فؤاد سراج الدین) دیارکر کو "حکومه تا مسری چ نەرازیبوون بەرانبەر قی راگه هاندنی دیارنەکر، و د ئەنجامدا حاکمداری گشتی ل شوینا (الشیخ حسن مأمون) بریارا دامەزراندنا کەسەکی سودانی بو پوستی (دادوهری دادوهران) دەریخست"، هەژێ گوتنی یه بو ماوی شهش هەیفان حکومه تا مسری چ هەلویستین توند نیشان نەدان، و ل پروونشتنا دویفدا سەروک وەزیران (النقراشی) راگه هاند کو وی بو حاکمداری گشتی دیارکریه پوستی (دادوهری دادوهران) ناکه قیت د چوارچووقی کارین مه دەنی یان لەشکەری ئەوین حاکمداری گشتی سەرپەرشتی لسه ر دکەت، هەروەسا وی بالیوزی مسر ل لەندەن راسپاردیه حکومه تا بەریتانی ئاگەهدار بکەت، کو حاکمداری گشتی سنوورین دەستەهلاتا خو دەربازکرنا بشیوه کی حکومه تا مسری قی رەفتاری قەبول ناکەت و دی بەره قانیی ژ مافین خو کەت (م.م.ش، الجلسة ٧ في ١/٥/١٩٤٨، ٢٣٤ ؛ م.م.ش، الجلسة ٨ في ١٢/١/١٩٤٨، ٢٦٠).

هەر چاوان بیت بەریتانیا بریکا کریارین حاکمداری گشتی ل سودان بشیوه کی بەردەوام هەولدا کونترولا خو لسه ر سودان بچەسپینیت، و باشتترین نموونه ئەوژی مژارا دوورکرنا (دادوهری دادوهران) بی مسری ژ سودان بوو.

• تهوهري ئي نجي: کريارين چه سپاندنا سودانيه تي ژلاي حاکمداري گشتي بي سوداني
قه

دەسپیکا کریارین چه سپاندنا سودانيه تي^(٩) دزقريت بو ئەنجام دانا (کونگری دەرچوویان – موتمر الخریجین) ئەوئ ل ١٢ شوباتا ١٩٣٨ ب پشکداریا (١١٨٠) ژ دەرچووی کولیژا گوردون ل دەقەرا

(أم درمان) ب رېځخستن و سهرپه رشتيا (إسماعيل الأزهرى)^(۱۰) ب ئارمانجا نوونه رى و بهرچاڤ وهرگرتنا بهر ژه وهنديين كه سائين خوانده قان ل سودان هاته گریدان (كولينز، ۲۰۱۵، ۶۶)، هه ژى گوتنى يه ئەف كونگره ب رازييوونا حاكمدارى گشتى يى سودان ل وى سهردهمى (جورج ستيوارت *George Stewart*) هاتبوو گریدان، وى هزر دكر كو زقراندنا هيژين مسرى بو سودان پشتى گریدانا په يمانا ۱۹۳۶ دى نه خوشيان بو كارگيريا بهريتاني په يداكهن، له ورا رابوو ب چه سپاندنا سودانيه تى و ئەو پوستين ژلايى فرمانبهريين مسريان فه دهاتنه بريقه برن پيشكيشى سودانيان دكر، ههروهسا خو نيزيكى دهرچووين سودانيان دكر ههتا بهرهف مسر نه چن، و دق دهميدا ستيوارت دگهل جيگرين خو هه مى ريك د خواندن، دكو دهرچويان نيزيكى هزر و دهسته هلاتا بهريتاني بكهن، د هه مان دهمدا سكرتيري كارگيري رهتكر بهرسفا سهركردين قى كونگره ي بدهت ژبو دهستقه ئينانا دانپيدانا كارگيريا بهريتاني، چونكه ئەف كونگره ل شوينا دهسته كه كا كارگيري يه، لى كونگره ي دياركر بتنى نوونه ريا ئەندامين خو دكهن و دهسته كه كا مللى نه و بتنى نوونه ريا دهرچوويان دكهن، و كارى وان د گوره پانا خزمهتگوزاريين گشتى دايه و وان مافى ئاخفتنى بناقئ ملله تى سودانى نينه، ههروهسا وان ماف نينه مائيتكرنى د كاروباريين سياسى دا بكهن، كارگيريا بهريتاني هه ولدا كونترول لى لسهر بزاڤا كونگره ي بكهت، چونكه دق دهميدا حكومه تا مسرى ب چاقئ گومانى بهريخوددايه مه رهمين قى كونگره ي و د ديت ئەف كونگره ئاميره كه د دهستين سياسه تا بهريتاني دا (راضى، ۱۹۸۵، ۵-۵۵؛ الجمل، ۲۰۰۸، ۸۳۰-۸۳۲).

چالاكيين كونگرى دهرچوويان بويه پالدهر (محمد فكرى أباضة) پرسياره كى دهرباره ي وان چالاكيين كونگره ي ل سودان ژ سهروك وهزيران (مصطفى النحاس باشا) بكهت، ئەو ژى كا حكومه تى ئاگه هدارى و پيزانين ل دور قان پيشهاتان هه يه يان نه، سهروك وهزيران بهرسف دا و گوت "حكومه ت دويقچوونا هه مى پيشهاتين ژ كونگرى دهرچوويان په يدابوين دكهت" (م.م.ن، الجلسة ۱۵ في ۱۹۴۲/۶/۲۲، ۵۱۰-۵۱۱).

دهيته تيبينيكرن چالاكيين كونگرى دەرچوويان بونه جهى نه ئاراميا حاكمدارى گشتى و فى چهندي ئه و هاندا هزر د پيكنينا جقاته كا رايوژكاريى (Advisory Council) دا بكهت، و ل دويف بريارهكى ل ئه يولا ١٩٣٨ دا هاتبوو "مه رهم ژ دروستكرنا فى جقاتى بشيت دهربارهى وان كارين گريداي ب كارگيريا باكوورى سودان رايوژكاريى هندك كه سان وهرگريت، وان كه سان سالوخه تي نوونه رايه تيى هه بن" (Holt, 1963, 147 – 149)، ههروهسا دفى برياري دا هاتبوو ئه ف جقاته ژ سيه ئه ندامان پيكن بهيت، و هه ژده ژقان ئه ندامان ژلايى جقاتين نافخويى قه بهينه ههلبزارتن، لى حاكمدارى گشتى دى دهه ئه ندامان و دگهل دوو ئه ندامين شه رهمه نديى دامه زرينيت، لقيره ديارديت كو ئارمانج ژ دروستكرنا فى جقاتى ئه وژى رازيكرنا وان كه سين دفين دگهل حكومه تا به ريتاني كاربه كن، و ده مان ده مدا ريكي ل هه مبه ر ئه ندامين خودان ووره يا به رز ژ كونگرى دەرچوويان بگريت (الجمال، ٢٠٠٨، ٨٣٢).

هه ر چاوان بيت جقاتا رايوژكاريى باكوورى سودان ل ١٥ ئه يارا ١٩٤٤ هاته پيكنينان وهك پينگافه كا به ريتاني ژبو پارچه كرنا سوداني، و لاوازكرنا چينا رهوشه نبيريا سوداني و پشته فانيا سه ركردين ئايني و هوزايه تي وهرگرن و باكوورى سودان ژ باشوورى جودا بكهت، لى فى جقاتى نه شيا سودانيان رازى بكهت، چونكه جقاته كا رايوژكاريى بوو و لژير كونترول به ريتاني بوو، له ورا چ ئه نجام بده ست فى جقاتى قه نه هاتن (الشيخ، د.ت، ٤١١ – ٤١٢).

ژ به رپه رين كونقيسين پهرله ماني ديارديت ئه ندامين پهرله ماني مسرى نه رازيبوون و دژايه تي هه مبه ر پيكنينا جقاتا رايوژكاريى باكوورى سودان دهربرين، ژوان ئه ندامان (عبدالرحمن الرافي) دياركر كو پيكنينا فى جقاتا رايوژكاريى دربه كى مه زنه دژى ئيگرتتا وه لاتي، نه خاسمه ئه ف جقاته كاروبارين باكوورى سودان بخو قه دگريت بى ئاماژه ب باشوورى بهيته دان (م.م.ش، الجلسة ٦ في ١٣/٤/١٩٣٩، ١١٧).

ئو و سياسه تا حكومه تا به ريتاني ل سودان بري قه دبر بويه جهى دلكراني و نه ئاراميا پهرله ماني، (محمد صبرى أبو علم) ئاماژه دا هه ولدانين به ريتانيا ژبو پارچه كرنا سودان بو دوو به شان، و (ابراهيم مدكور) دووپات كر كو جوداكرنا سودان مژاره كا گه له ك دووره چونكه سوداني قه بول

ناکهن ئهردی وان بهیته پارچهکرن بۆ دوو بهشان (م.م.ش، الجلسة ٣ فی ١٣/٣/١٩٤٥، ١٠٩)، ههروهسا (محمد فکری أباضة) سهرسورمان ما ژ پشتهفانیا سهکردی جوداخوازی (الانفصاليين) سودان (عبدالرحمن المهدي) بۆ قی سیاسهتا بهریتانی، و گوت: "ئهگهر پیروزبایی ل جودابونا سودان ژ مسر کر، چاوا ژ خو رازی دهن وهلاتی وان دابهش بییت"، دهه مان دهمدا (محمد فؤاد سراج الدین) رهخنه ل حاکمداری گشتی گرت کو دهستهلاتین بهرفرهه پیشکیشی حاکمدارین هۆزان کرینه، ههچهنده دقیا بۆ قی کاری ل دهسپیکي دگهل حکومهتا مسری ریکهفتن کربا (م.م.ش، الجلسة ٧ فی ٢٤/٦/١٩٤٥، ٩٣).

بهریتانیا ههزا جوداخوازی سودان د نهئیکگرتنی دگهل مسری ب دهلیقه دیت و ل نيسانا ١٩٤٦ حاکمداری گشتی رابوو ب گریدانا کونگری کارگیریا سودان، دق کونگرهیدا هندهک فهرمانبهرین بهریتانی بریکا کارین وان و نوونهرین جقاتا راپوژکاریا باکووری سودان پشکار بون، دهه مان دهمدا کونگری دهروویان رهتکرن پشکاری دق کونگرهیدا بکهن (Lutfi, 1969, 101).

دهمی حکومهتا مسری ب گریدانا قی کونگره ی ئاگههدار بوی، سهروک وهزیران (إسماعیل صدقی) ل ٣٠ ئهیارا ١٩٤٦ یاداشتنامهک بۆ حاکمداری گشتی یی سودان هنارت و تیدا ئه و ئاگههدار کر کو ل دهمی گریدانا قی کونگره ی پیدقیه بۆ حکومهتا مسری بزقریت و رازیبوونا حکومهتا نافبری وهگریت، لی ئه و کهسی ب کاروبارین حاکمداری گشتی رادبیت ل ٤ حوزهیران ب یاداشتنامهکی بهرسف دا و دیارکر کو چ راستی بۆ قان دهنگوباسان نینه (صدقی باشا، ١٩٩٦، ١٦٩).

ههچهنده حاکمداری گشتی دووپات کر کو چ کونگره ناهینه گریدان، لی ل حوزهیرانا ١٩٤٧ ئهف کونگره ل باژیری جوبا ل باشووری سودان هاته گریدان، و سهروکی وی (جیمس روبرتسون James Robertson) راپورتهک ل دۆر پیشنیارین کونگره ی پیشکیشکر و تیدا هاتبوو پیکینانا ریکخراوا یاسادانان ژ (٦٠) ئهدامین سودانی یین ههلبژارتی ژ باکوور و باشووری سودان، و ئهف ریکخراوه دی جهی جقاتا راپوژکاریا باکووری سودان گریت، و

پیکئینانا جقاتا جیبه جیکرنی ژ (۱۲) ئەندامان ل جهی جقاتا حاکمداری گشتی، و ئارمانج ژ دروستکرنا قان ریکخراو و جقاتان ئەوژی به رهه فکرناسودانیان داکو بشین حوکمرانیا خو بهاریکاریا بهریتانیا و بی پشکداریا مسری بریقه بیهن (الجمل، ۲۰۰۸، ۸۴۰ - ۸۴۲).

دقی سه روبه ریدال ۲۹ ته موز ۱۹۴۷ حاکمداری گشتی لسه ر پشینیارین کونگره ی رازیوو و بو هه ردوو حکومه تین مسری و بهریتانی بلند کرن، حکومه تا بهریتانی لسه ر قان پشینیاران رازیوو، لی حکومه تا مسری ژبو خواندنا قان پشینیاران رهوانه ی لژنه کا تاییه تمه ند کرن، و ل ۱۳ ئەیلول ۱۹۴۷ حاکمداری گشتی یی سودان دووپاتکر کو حکومه تا وی هه می شیانان د مه زیخت بو جیبه جیکرنا دامه زراندا ریکخراو یاسادانان و جقاتا جیبه جیکرنی، هه روه سا دووپاتکر کو دی بشیوه کی وورد پشینیارین کونگرئ سودان یی کارگیری بجهئینیت، و ئەو ریکی ناده ت ده ستیوه ردان د سیاسه تا سودان یا تاییه ت و گشتی دا بهیته کرن، ل ۲۶ چریا ئیکی ۱۹۴۷ حکومه تا مسری به رسف دا کو چاکسازیین ده ستووری ناکه فن د چارچوئی پسپوریا حاکمداری گشتی، و چه ندین پشینیارین هه ق دژ پشیکیشکر، ژوانان هه بونا نوونه راتیا مسر د جقاتا جیبه جیکرنی دا و مافی قیتو د ریکخراو یاسادانان پشیکیشی مسر بکه ن، ل دووماهی ل ۲۶ چریا دووی ۱۹۴۷ حکومه تا مسری بشیوه کی دووماهی ئەف پشینیاره ره تکر (الجمل، ۲۰۰۸، ۸۴۱ - ۸۴۲).

هه ر چاوان بیت حکومه تا مسری دووباره بو شیوازی دانوستاندنان زفری، و لژنه کا دووقولی ژ وهزیری ژ ده رفه (أحمد خشبه) و بالیوزی بهریتانی (رونالد کامبل *Ronald Campbell*) پیک هات، ئارمانج ژفی لژنی لینیرینه کی ل دور پروژی حاکمداری گشتی بکه ن و پشینیارین خو بو حکومه تین خو بلند بکه ن، دانوستاندن ژ ۶ هه تا ۲۸ ئەیارا ۱۹۴۸ به رده وام بوون، دقان دانوستاندنان دا ریکه فتن کو پشینیارین وان مژارا سودان و چاره نفیسی سودانیان بخو فته نه گرن، به لکو بتنی چاکسازیین کارگیری و یاسایی باس بکه ن، و فی ریکه فتنامی ئەف خالین ل خواری بخو فته دگرتن:

1. پیکئینانا لژنه کا مسری - بهریتانی - سودانی ژبو سه‌رپه‌رشتی کرن لسه‌ر پیشکه‌فتنا سودانیان بۆ حوکمرانیا ئوتونومی.
 2. پیکئینانا لژنه کا بهریتانی - مسری ژبو سه‌رپه‌رشتی کرن لسه‌ر هه‌لبژارتنن لژنا یاسادانان.
 3. دامه‌زراندنا دوو ئەندامین مسری ل جڤاتا جیبه‌جیکرنی، ئەوین ل سودان کاردکه‌ن.
 4. ئاماده‌بونا مه‌زنن ئەفسه‌رین مسری ل سودان د کومبوونین جڤاتا جیبه‌جیکرنی دا ل ده‌می دانوستاندن لسه‌ر مژارین به‌ره‌قانیی ده‌ینه ئەنجام دان.
 5. به‌رده‌وامیا سیسته‌می کارگیری ل سودان بۆ ماوی سی سالان و دشیان دایه به‌یته نویکرن (الشلق، ۲۰۱۰، ۲۲۵).
- دانوستاندن ب دووماهی هاتن ده‌می حکومه‌تا مسری داخوازکری پیشکاریا مسر د به‌ره‌ه‌فکرنا سودانیان بۆ بریقه‌برنا کاروبارین خو دگه‌ل پیشکاریا به‌ریتانی هاوسه‌نگ بیت، هه‌روه‌سا حکومه‌تا مسری لسه‌ر وی چه‌ندی یا رژد بوو کو پله و ژمارا مسریان د جڤاتا جیبه‌جیکرنی دگه‌ل پله و ژمارا به‌ریتانیان وه‌که‌ه‌ف بن، لی لایه‌نی به‌ریتانی رازی نه‌بوو (الشلق، ۲۰۱۰، ۲۲۵).
- دقی ماوه‌یدا (محمد فکری أباضة) پیشوازی و ده‌ستخوشی ل بریارا جڤاتا وه‌زیران کر ئەوا پروژئ سودانیه‌تی په‌تکری، و داخواز ژ سودانیان کر پیشکاریی د هه‌لبژارتنن په‌رله‌مانی ل مسر بکه‌ن، چونکه چ تشت نینه بناقی ناسناما سودانی و ناسنامه یا ده‌سته‌ه‌لاتا مسری یه (م.م.ن، الجلسة ۳۳ فی ۱۹۴۸/۶/۱۵، ۷۵).
- ل ده‌می هه‌لبژارتنن ریکخراوا یاسادانان ل سالا ۱۹۴۸ ل سودان بی رازیبوونا حکومه‌تا مسری هاتینه ئەنجام دان، ئەندامی جڤاتا پیران (محمد فؤاد سراج الدین) لیپرسین ژ سه‌روک وه‌زیران و وه‌زیری ژ ده‌رفه کر ل دۆر گرتن و زیندانکرنا نیشتمان خوازین سودان د ماوی هه‌لبژارتنان دا، لی سه‌روک وه‌زیران د به‌رسف دا گوت: "من چ ئاگه‌ه ژ گرتنا نه‌ته‌وه‌خازین سودان نینه"، هه‌روه‌سا (محمد فؤاد سراج الدین) دیارکر کو به‌ریتانیا پیروزباهی ل پیکئینانا

پیکخواوا یاسادانان ل سودان کریه، زیدهباری قی چهندي دقان هلبژارتان دا بتنی (۲۰٪) ژ سودانیان پشکداری کرینه، لقیری بۆ حکومهتا بهریتانی دیاردبیت کو ریژا (۸۰٪) ژ سودانیان هه زدهکن ئیکگرتنی دگهل مسری بکهن، ل دووماهی (محمد فواد) پرسیار کر کا ئه گهر چیه حکومهتی چ مفا ژقی ههلویستی نیشتمان خوازین سودان نه کرن، ههتا گه هشتیه وی رادهی حکومهتا سودان رابوو پاریزه ریښ مسری ئه ویښ ب مهرما بهره قانیکن ژ سودانیان بهرهف سودان چوین بۆ مسر زقراندن، د بهرسف دا سهروک وهزیران (النقراشی) دیارکر کو ل ۲۵ چریا دووی ۱۹۴۸ یاداشتنامهک بۆ حکومهتا بهریتانی هنارتن و تیدا هاتبوو "ههلبژارتنی سودان د ژینگه ههکا فشار و توندیی دا هاتنه ئه نجام دان، و بویه ئه گهری گرتن و کوشتن و بریندارکرنا ژمارهکا نه ته وه خازان، لقیری یا روون و ئاشکه رایه کو جهماوه ری سودان ژلایی خوڤه باوه ری ههکا مه زن ب ئیکگرتنا دولا نیل و لژیژ تاجا هه فیشک ههیه"، ههروهسا دهربارهی ریگرتن ل پاریزه ریښ مسری سهروک وهزیران هیرش کره سهر نوونه ری حکومهتا سودان و دیارکر کو چ سنوور دناڤه را مسر و سودان نینه ههتا لایه نهک رابیت ریکی ل پاریزه ریښ مسری بگرت یان وان ناچار بکهت ژبو چونا سودان دهستویری بدهستخوڤه بیښ (م.م.ش، الجلسة ۲ فی ۱۹۴۸/۱۱/۲۹، ۵۱ - ۶۴؛ م.م.ش، الجلسة ۴ فی ۱۹۴۸/۱۲/۶، ۱۱۶).

قوناغا دووماهی ژ مژارا سودان دگهل ووتارا پاشایی یا سالا ۱۹۵۰ دهسپی دکهت و تیدا هاتبوو: "دی حکومهتا من هه می شیانان ژبو دهریخستنا هیژین بهریتانی ژ دولا نیل و لژیژ تاجا مسری مه زیخیت". دق ده میدا ئه ندای جقاتی (عبدالرحمن الرافی) پیشوازی ل کودهنگیا وهلاتی کر لسه رزگارکرنا دولا نیل مسر دگهل سودانی (م.م.ش، الجلسة الافتتاحیه فی ۱۹۵۰/۱/۱۶، ۵ - ۸؛ م.م.ش، الجلسة ۴ فی ۱۹۵۰/۲/۱۳، ۹۷). ژ لایهکی دیقه وهزیری ژ دهرقه یی بهریتانی (آنتونی ایدن *Antony Eden 1951-1955* ل ۱۵ چریا دووی ۱۹۵۱ ل جقاتا گشتی دیارکر "کو بهریتانیا دی سهلامهتی و بهره قانیکرنا ژ سودان پاریزیت ههتا حوکمرانیا ئوتونومی بدهستقه دئینیت، ههروهسا حکومهتا بهریتانی دی حاکمداری سودان ب کاری بهرپرسایه تیا کارگیری بۆ ریقه برنا کاروبارین سودان راسپارده کهت" (الأهرام، ۱۹۵۱/۱۱/۱۶).

دهيته تېبينکړن مژارا سودان دېويه ئاستهنگ د دانوستاندين دگهل بهريتانيا و حکومتا بهريتاني رازی نه دېوو دانپيدائی ب دهستههلاتا مسری لسهر سودان بکته، له ورا دووماهیی پرسیار دهربارهی مژارا سودانی د پهرلهمانی مسری دا ئه وېوو دهمی ئه ندامی جقاتا پیران (أحمد رمزی) پرسیار ژ سهروک وهزیران (علي ماهر باشا) کری دهربارهی گهفین وهزیری ژ دهرقه یی بهريتانی (أنتونی إيدن) ل دور ئه نجامدانا پیراندومی ل سودان و ئه ندامی ناقبری داخواز ژ حکومتی کر لسهر ئیکگرتنا دولا نیل پژد بن (م.م.ش، الجلسة ١٥ في ١٨/٢/١٩٥٢، ٤٥٦).

لقیره دیاردبیت پهرلهمانی مسری دویقچوونا پیشکهفتنا مژارا حوکمرانیا ئوتونومی و دیارکرنا مافی چاره نفیسی و چه سپاندنا سودانیتهی ژلایی بهريتانيا قه دکرن، چونکه دگهل پیکئینانا کونگری دهرچووین سودان ل سالا ١٩٣٨ ئه ندامین پهرلهمانی داخواز ژ حکومتی کرن پشته قانیا قی کونگره ی بکهن، لی ل دهمی حکومتا سودان مه ترسیا قی چه ندی زانی و هه سترکین دی حه زین سودانیان به رهف جیبه جیکرنا ئیکگرتنی دگهل مسر چن، حکومتا ناقبری بهاریکاریا بهريتانيا رابون جقاتا راویژکاریی بو باکووری سودان پیکئینان، د هه مان دهمدا پهرلهمانی مسری ئه ف پینگاهه ره تکر و نه رازیوون هه مبه ر حکومتا مسری دیارکرن کو حکومتا ناقبری چ هه لویستین توند و دژوار هه مبه ر رهفتارین بهريتانی و ده ستریزیا وان لسهر مافین مسر ل سودان دیارنه کرن، و حکومتا مسری چ فشار یان کارین مه زن نه کرن کو لایه نی بهريتانی ناچار بکته مافین مسری ل سودان بهرچا ف وهرگرن.

ئه نجام:

پشتی ب دووماهیک هاتنا قه کولینی، ئه ف ئه نجامین لخوازی هاتنه دیارکرن:

1. ئه ندامین پهرلهمانی مسری لدویف قه کولینی گه له ک گرنگی ب مژارا سودان ددان، و قان ئه ندامان چاقدیری و دویقچوونا هه می پروودان و پیشهاتین سیاسی ل سودان دکرن، و ژبو نه بهرزه کرنا مافین مسر ل سودان ئیکسهر گه نگه شه لسهر وان مژاران دکرن.
2. چه ندین ئه ندامین زیره ک و خودان شیان د پهرلهمانی مسری دا په دابوون و قان ئه ندامان بریکا ووتارین خو بناقودهنگ دبوون و دووپاتی لسهر ده سته ئینانا مافین مسری ل سودان

دکرن ژوانان (عبدالرحمن الرافعی، عبداللطیف الصوفانی، عبدالمجید نافع، محمد فکری أباطة، محمد توفیق خشبه و محمد فؤاد سراج الدین... هتد).

3. ئەندامین پەرلەمانی مسرئ لسه ئیگرتنا مسر و سودان پڙد بوو و گرنگیه کا تاییه ت ب مژارا سودان ددان، و گهلهک جاران ژبه رهنه و ههلوپستی توند یی پەرلەمانی حاکمداری گشتی یی سودان ناچاردبوو ل دویف بریارین پەرلەمانی مسر بچیت و باشتترین نمونه بریارا نه پشکداریکرنا سودان د پیشانگه ها گشتی یا داگیرگه هین بهریتانی ل ویمبلی ل لهندهن بوو.

4. دهیته تیینی کرن رایا گشتی یا خهلهکی سودان دگهل وئ چهندي بون سودان بمینیت پارچهک ژ وهلاتی مسرئ و ئیگرتنا دولا نیل جیبهجی ببیت، لی حکومهتا سودان ئەوا ب پشتهقانییا بهریتانی هاتیه دروستکرن بهردهوام دگهل بهریتانی ههولددان سودان ژ مسرئ جودا بکهن، و بریکین جوراوجور شیان تا رادهیهکی مهزن سودان ژ مسرئ جودا بکهن.

پهراویز:

(1) د وی سهردهمیدا د حکومهتی دا بتنی شهش وهزیر ههبوون.

(2) پارتا (الوفد): دهسپیکا دروستبوونا قی پارتی بۆ سالآ ۱۹۱۹ دزقریت، دهمی (سعد زغلول) ل سالآ ۱۹۱۸ هزر د پیکینانا شاندهکی مسرئ کری بهرهقانیی ژ مژارا مسرئ بکهن، و ل سالآ ۱۹۲۴ ئیکهم ههلبژارتنن یاسایی ل مسرئ هاتنه ئەنجام دان، دقان ههلبژارتنان دا (پارتا الوفد) شیان سههرکهفتنهکا مهزن توماربکهن و ژ سههرجهمی (۲۱۱) کورسییان ل جقاتا نوونهران شیان (۱۷۹) کورسییان بدهستخوفهبینن. ههژی گوتنی یه قی پارتی هه ژ سالآ ۱۹۲۴ تا سالآ ژناقبرنا وئ ل ۱۹۵۲ زوربهیا جاران وهزارهتین مسرئ پیک دئینان. بنیره: (حشیش، ۱۹۹۹، ۵۳ - ۲۳۲).

(3) ههژی گوتنی یه ل دهمی وهرگرتنا پوستی سهروک وهزیران پیدقیبوو ووتارا پاشایی بهیته خواندن.

(4) ئەف ریکخواه ل ئەیارا ۱۹۲۴ بههروکاتیا (علی عبداللطیف) ل باژیری (أم درمان) ل سودان هاته دامهزراندن، ئارمانجا قی ریکخواوی چاندنا هشیاریا سیاسی و نیشتمانی ل سودان دژی

داگیرکاریا بهریتانی بوو و داخوازا ئیگرتنا مسر و سودان لژیرو دروشمی ئیگرتنا دولا نیل گازی دکر. بنیره: رزق، ۱۹۷۶، ۴۴۸ – ۴۴۹.

(5) ل ساللا ۱۹۲۴ بهریتانیا حکومه تهک ل سودان ل باژیرو خه رتوم ژبو مه ره ما جودا کرنا سودان ژ مسر دامه ز راند بوو.

(6) عبدالرحمن الرافی: میژوونقیس و پاریزهر و پوژنامه قانه کی بناقودهنگ یی مسری یه، گرنگی ب میژوویا بزا قانه ته وه یی یا مسری داییه، ل ساللا ۱۸۸۹ ل قاهره ژ دایک بوییه، سه رنقیسه ری پوژناما (اللوو) زمانحالی پارتا (الوطنی) بوو، ئیک ژ کاریگه رترین ئه ندامین په رله مانئ مسری بوو و خودانی ژماره کا په رتووکانه لسه ر میژوویا مسری یا نوی، ل ساللا ۱۹۶۶ دچیته بهر دلو قانیا خودی. بنیره: (أبو الهول، ۲۰۲۱)..

(7) جیمس رامزی ماکدونالد ل ساللا ۱۸۶۶ ژدایک بوییه، سیاسه تفانه کی بهریتانی یه و ئیکه م ئه ندام بوو ل پارتا (کریکارین بهریتانی) ل ساللا ۱۹۲۴ بو ماوی نه هه یقان دبیته سه روک وه زیرین بهریتانیا، پاشان ل ماوی دناقه به را ۱۹۲۹ هه تا ۱۹۳۱ ژی بویه سه روک وه زیر، و دناقه به را سالین ۱۹۳۱ – ۱۹۳۵ دبیته سه روکی حکومه تا نیشتمانی ل ساللا ۱۹۳۷ دمریت. بنیره: *Gregory, R.*

A. (1939 James Ramsay Mac Donald, 1866 – 1937, pp. 474 – 482..

(8) روودانا فاشوده دبیته لوتکه یا هه قریا داگیرکاریا ئه وروپی دناقه به را بهریتانیا و فه ره نسا ل پوژه لاتا ئه فریقی، ل ۱۲ ته موزا ۱۸۹۸ سه رکردی فه ره نسی (مارشان *Marchand*) گه هشته فاشوده ل باشووری سودان و ئالایی فه ره نسی بلند کر و پاگه هاند کو بلندایا پووباری نیل فه ره نسی یه، لی پشتی سی هه فتیان سه رکردی بهریتانی (کچنه ر *Kitchener*) دگه ل که شتیگه له کی بچووک و چه کدار گه هشت، و ژبه ر نه به ره قیا فه ره نسیان بو شه ری و هه ژاریا وه لاتی سودان ژلایی ئابووری فه، سه رکردی فه ره نسی مارشان خو قه کیشا و بقی چه ندی قهیرانا فاشوده ب دووماهی هات. بو پتر پیزانینان بنیره: (کولینز، ۲۰۱۵، ۵۰؛ بشیر، ۱۹۸۰، ۳۷).

(9) ل ساللا ۱۹۳۴ جورج سایمز (*George Symes*) وهک حاکمداری گشتی ل سودان هاته دامه ز راندن، ل ده سپیکی رابوو ب گه ریه نه کی بو ریشه به ریین سودان، ل دویف دیتنا وی باشتیرین

رېك بۆ جوداكرنا سودان ژ مسر بهريتانيا خو نيزيكي سودانيان بكهت و هزرا سودانيه تي لدهف وان بچه سپينيت، بتاييهت ئه و سودانيين خودان دهسته هلات و هزروبيري نيشتماني. بنيره (راضي، ١٩٨٥، ٥١).

(10) ل سالا ١٩٥٤ وهك ئيكه م سهروك وهزيرو سودان دهيت ههلبزارتن.

ليستا ژيديران:

ئيك: كونفيسين په رله ماني

١. م.م.ن (مضابط مجلس النواب)، الجلسة ٢، في ١٩٢٤/٤/١
٢. م.م.ن، الجلسة ٥١ في ١٩٢٤/٦/١٩
٣. م.م.ن، الجلسة ٥٤ في ١٩٢٤/٦/٢٣
٤. م.م.ن، الجلسة ٥٥ في ١٩٢٤/٦/٢٤
٥. م.م.ن، الجلسة ٥٦ في ١٩٢٤/٦/٢٥
٦. م.م.ن، الجلسة ٥٨ في ١٩٢٤/٦/٢٨
٧. م.م.ن، الجلسة ١ في ١٩٢٦/٧/٢٠
٨. م.م.ن، الجلسة الافتتاحية في ١٩٣٣/١٢/١٤
٩. م.م.ن، الجلسة ٨ في ١٩٣٤/١/٩
١٠. م.م.ن، الجلسة الافتتاحية في ١٩٣٦/٥/٢٣
١١. م.م.ن، الجلسة ٣ في ١٩٣٦/٦/٣
١٢. م.م.ن، الجلسة ١٣ في ١٩٣٦/٧/٢٧
١٣. م.م.ن، الجلسة ٣ في ١٩٣٦/١١/١٢
١٤. م.م.ن، الجلسة ٤ في ١٩٣٦/١١/١٤
١٥. م.م.ن، الجلسة ٢ في ١٩٣٩/١/٢
١٦. م.م.ن، الجلسة ٤ في ١٩٣٩/١١/٢٨

١٧. م.م.ن، الجلسة ١٤ في ١٦/١/١٩٤٠
١٨. م.م.ن، الجلسة ٧٤ في ٢٢/٧/١٩٤٠
١٩. م.م.ن، الجلسة ٧٦ في ٢١/٨/١٩٤٠
٢٠. م.م.ن، الجلسة ٨ في ١٤/١١/١٩٤١
٢١. م.م.ن، الجلسة ٥ في ٢٧/٤/١٩٤٢
٢٢. م.م.ن، الجلسة ١٥ في ٢٢/٦/١٩٤٢
٢٣. م.م.ن، الجلسة ٨ في ٢٥/١٢/١٩٤٥
٢٤. م.م.ن، الجلسة ٨ في ٢٩/١٢/١٩٤٧
٢٥. م.م.ن، الجلسة ٣٣ في ١٥/٦/١٩٤٨
٢٦. م.م.ن، الجلسة ٢٣ في ١٧/٩/١٩٥١
٢٧. م.م.ش (مضابط مجلس الشيوخ)، الجلسة ٤، ١٩٢٤
٢٨. م.م.ش، الجلسة ٣٢ في ٢٠/٦/١٩٢٤
٢٩. م.م.ش، الجلسة ٣٧ في ٩/٩/١٩٢٦
٣٠. م.م.ش، الجلسة ١٣ في ١٢/٨/١٩٣٦
٣١. م.م.ش، قانون رقم ٨٠ لسنة ١٩٣٦، ١٩٣٧
٣٢. م.م.ش، الجلسة ٦ في ١٣/٤/١٩٣٩
٣٣. م.م.ش، الجلسة ٤ في ٢٩/١٢/١٩٤٣
٣٤. م.م.ش، الجلسة ٣ في ١٣/٣/١٩٤٥
٣٥. م.م.ش، الجلسة ٧ في ٢٤/٦/١٩٤٥
٣٦. م.م.ش، الجلسة ٣٦ في ١٦/٨/١٩٤٥
٣٧. م.م.ش، الجلسة ٨ في ١٤/١/١٩٤٦
٣٨. م.م.ش، الجلسة ٣ في ٦/١/١٩٤٧
٣٩. م.م.ش، الجلسة ٤ في ١٣/١/١٩٤٧

٤٠. م.م.ش، الجلسة ١٣ فى ١٢/٢/١٩٤٧

٤١. م.م.ش، الجلسة ٧ فى ٥/١/١٩٤٨

٤٢. م.م.ش، الجلسة ٨ فى ١٢/١/١٩٤٨

٤٣. م.م.ش، الجلسة ٢ فى ٢٩/١١/١٩٤٨

٤٤. م.م.ش، الجلسة ٤ فى ٦/١٢/١٩٤٨

٤٥. م.م.ش، الجلسة الافتتاحية فى ١٦/١/١٩٥٠

٤٦. م.م.ش، الجلسة ٤ فى ١٣/٢/١٩٥٠

٤٧. م.م.ش، الجلسة ١٥ فى ١٨/٢/١٩٥٢

١.

دو: بهلگه نامين به لافكرى

١. القضية المصرية ١٨٨٢-١٩٥٤، ١٩٥٥. المطبعة الأميرية، القاهرة.

سى: پهرتووكين بزمانى عهره بى

١. ابراهيم، عبدالله عبدالرازق و الجمل، شوقى. ١٩٩٧. تاريخ مصر والسودان الحديث والمعاصر،

دار الثقافة للنشر والتوزيع، القاهرة.

٢. أحمد، صلاح زكى. ١٩٧٧. مصر والمسألة الديمقراطية: دراسة فى تطور الفكر الديمقراطى

والحياة النيابية فى مصر ١٧٩٨ - ١٩٥٢، دار الوسام: بيروت.

٣. باشا، أحمد شفيق. ٢٠١٢. حوليات مصر السياسيه، تقديم و دراسة: أحمد زكريا الشلق، التمهيد:

الجزء الأول، ط ٢، الهيئه المصريه العامه للكتاب: القاهرة.

٤. بدوى، جمال. ١٩٩٤. نظرات فى تاريخ مصر، ط ٢، دار الشروق: القاهرة.

٥. بركات، داود. ٢٠١٢. السودان المصرى و مطامع السياسه البريطانيه، مؤسسه هنداوى للتعليم

والثقافة: القاهرة.

٦. بكرى، مصطفى ٢٠٢١. الرقابہ البرلمانیه وتاريخ الحياة النيابية فى مصر: مجلس شورى

القوانين والجمعية العموميه ١٨٨٣ - ١٩١٣، ج ٢، الهيئه العامه لقصور الثقافة، القاهرة.

٧. البشرى، طارق. ١٩٨٧. دراسات فى الديمقراطية المصرية، دار الشروق: القاهرة.
٨. _____ . ٢٠١١. سعد زغلول يفاوض الاستعمار: دراسه فى المفاوضات المصرية البريطانية ١٩٢٠ - ١٩٢٤، دار الشروق: القاهرة.
٩. الجمل، شوقى عطا الله الجمل. ١٩٨٠. تاريخ السودان وادى النيل: حضارته وعلاقاته بمصر من أقدم العصور إلى الوقت الحاضر، مكتبة الأنجلو المصرية: القاهرة.
١٠. حشيش، محمد فريد. ١٩٩٩. حزب الوفد ١٩٣٦ - ١٩٥٢، الهيئة المصرية العامة للكتاب: القاهرة.
١١. حمروش، أحمد. ١٩٧٠. مصر والسودان كفاح مشترك، دار الهلال: دم.
١٢. _____ . ١٩٩٢. ثورة ٢٣ يوليو، الجزء الأول، الهيئة المصرية العامة للكتاب، القاهرة.
١٣. راضى، نوال عبدالعزيز مهدى. ١٩٨٥. رياح الشمال: دراسة فى العلاقات المصرية - السودانية فى التاريخ الحديپ والمعاصر، المطبعة التجارية الحديثة: القاهرة .
١٤. الرافعى، عبدالرحمن. ١٩٨٧. فى أعقاب الثورة المصرية: ثورة ١٩١٩، ج ١، ط ٤، دار المعارف: القاهرة.
١٥. _____ . ١٩٤٩. الثورة العربية والاحتلال الانكليزى، ط ٢، مكتبة النهضة المصرية، القاهرة.
١٦. _____ . ١٩٤٨. عصر إسماعيل، ج ١، ط ٢، مكتبة النهضة المصرية: القاهرة.
١٧. _____ . ١٩٤٨. عصر إسماعيل، ج ٢، ط ٢، مكتبة النهضة المصرية: القاهرة.
١٨. _____ . ١٩٥٥. أربعة عشر عاماً فى البرلمان، مطبعة السعادة بمصر: دم.
١٩. رزق، يونان لبيب. ١٩٧٦. السودان فى عهد الحكم الثنائى الأول ١٨٩٩ - ١٩٢٤، معهد البحوث والدراسات العربية: القاهرة .
٢٠. _____ . ١٩٦٧. السودان فى المفاوضات المصرية - البريطانية ١٩٣٠ - ١٩٣٦، مطبعة الجبالوى: القاهرة .
٢١. رمضان، عبدالعزيز محمد ابراهيم. د.ت. تطور الحركة الوطنية فى مصر من سنة ١٩١٨ إلى سنة ١٩٣٦، المؤسسة المصرية العامة للتأليف والنشر: القاهرة.

٢٢.

٢٣. رمضان، طلعت إسماعيل. ١٩٨٣. محمد شريف باشا و دوره في السياسة المصرية، دار المعارف: القاهرة.

٢٤. زايد، محمود. ١٩٧٣. من احمد عرابي الى جمال عبدالناصر: الحركة الوطنية المصرية الحديثة، الدار المتحدة للنشر: بيروت.

٢٥. السيد، مصطفى كامل. ٢٠٠٧. وضع البرلمان في مصر (مسوده أولى)، المركز العربى لتطوير حكم القانون والنزاهة: جامعة القاهرة.

٢٦. شكرى، محمد فؤاد. ٢٠١١. مصر والسودان: تاريخ وحده وادى النيل السياسيه فى القرن التاسع عشر، مطبعة دار الكتب والوثائق القومية: القاهرة.

٢٧. الشلق، أحمد زكريا الشلق. ٢٠١٠. الأحرار الدستوريون (١٩٢٢ – ١٩٥٣)، دار الشروق: القاهرة.

٢٨. الشيخ، رأفت غنيمى. د.ت. مصر والسودان فى العلاقات الدولية، عالم الكتب: القاهرة.

٢٩. صبحي، محمد خليل. ١٩٤٧. تاريخ الحياه النيابيه فى مصر: من عهد ساكن الجنان محمد على باشا، الجزء الرابع، مطبعة دار الكتب المصريه : القاهرة.

٣٠. صفوت، محمد مصطفى. ١٩٥٩. مصر المعاصره و قيام الجمهوريه العربيه المتحدده: التطور السياسى ١٨٨٢ – ١٩٥٨، مكتبة النهضة المصريه: القاهرة.

٣١. ضرار، ضرار صالح. ١٩٦٨. تاريخ السودان الحديث، ط ٣، دار مكتبه الحياه: بيروت.

٣٢. عبدالله، نبيه بيومى. ١٩٩٦. قضايا عربية فى البرلمان المصرى ١٩٢٤ – ١٩٥٨، الهيئه المصريه العامه للكتاب: القاهرة.

٣٣. عبدالناصر. هدى جمال. ١٩٨٧. الرؤيه البريطانيه للحركه الوطنيه المصريه ١٩٣٦-١٩٥٢، دار المستقبل العربى: القاهرة.

٣٤. العقاد، عباس محمود. ١٩٣٦. سعد زغلول: سيره و تحيه، مطبعة حجازى، القاهرة.

٣٥. كولينز، روبرت أو. ٢٠١٥. تاريخ السودان الحديث، ترجمة: مصطفى مجدى الجمال، مراجعة: حلمى شعراوى، مكتبه الأسرة: القاهرة.

٣٦. لاشين، عبد الخالق. ١٩٧١. سعد زغلول و دوره فى السياسة المصرية، تقديم: احمد عبدالرحيم مصطفى، مكتبة مديولى: القاهرة.

٣٧. متولى، محمود. ١٩٨٠. مصر والحياة الحزبية والنيابية قبل سنة ١٩٥٢: دراسه تاريخيه وثائقيه، دار الثقافة للطباعة والنشر: القاهرة.

٣٨. مرقص، يواقيم رزق ١٩٨٩. السودان فى البرلمان المصرى ١٩٢٤ - ١٩٣٦، الهيئه المصريه العامه للكتاب: القاهرة.

٣٩. ميرغنى، عصام الدين (أبو غسان). ٢٠٠٢. الجيش السودانى والسياسة، مركز الدراسات السودانيه: القاهرة.

٤٠. نبلوك، تيم. ٢٠١٩. صراع السلطة والثروة فى السودان منذ الاستقلال و حتى الانتفاضة، ترجمة: الفاتح التجانى و محمد على جادين، دار المصورات للنشر والطباعة والتوزيع: الخرطوم.

٤١. هلال، على الدين. ٢٠١١. العهد البرلمانى فى مصر من الصعود إلى الانهيار ١٩٢٣ - ١٩٥٢، الدار المصريه اللبنانيه: القاهرة .

٤٢. هيكل، محمد حسين. ٢٠١٤. تراجم مصريه و غريبه، مؤسسه هنداوى للتعليم والثقافة: القاهرة.

چار: نامهيئن كه كاديمى

١. عبدالله، نبيه بيومى. ١٩٨٩. الحياة البرلمانية فى مصر ١٩٢٤ - ١٩٣٦، (رساله دكتورا، كليه الاداب، جامعه عين شمس، القاهرة).

پينج: بيرهاتنين كه سايه تي

١. باشا، إسماعيل صدقى باشا. ١٩٩٦. مذكراتي، تحقيق: سامى أبو النور، ط ٢، مكتبة مديولى: القاهرة.

٢. مركز وثائق وتاريخ مصر المعاصر. ١٩٨٩. مذكرات سعد زغلول، ج ١، تحقيق: عبدالعظيم رمضان، الهيئه المصريه العامه للكتاب: القاهرة.

٣. خديوى، عباس حلمى الثانى. ١٩٩٣. عهدى مذكرات عباس حلمى الثانى خديوى مصر الأخير ١٨٩٢ - ١٩١٤، دار الشروق: القاهرة.

شهش: پروژنامه و گوفار

١. أبو الهول، العدد (٣) ٢٠٢١

٢. الرابطة الشرقية، العدد (١) ٢٧ مايو ١٩٣٦

٣. الأهرام، العدد (١٧٧٢) ١٩٢٤/٦/٢٦

٤. الأهرام، العدد (٢٣٧٤٨) ١٩٥١/١١/١٦

٥. ياسين، محمود محمد. ٢٠١٢. ثورة ١٩٢٤ بدايه الثورة الوطنية الديمقراطية الحديثة فى السودان، مجلة الحوار المتمدن، العدد ٣٧١١، ٢٠١٢/٤/٢٨.

حهفت: پهرتووكين بزمانى ئينگليزى

- Afaf Lutfi Al – Sayyid , Egypt and Cromer A study in anglo – Egyptian Relations , New York, 1969).

-Gregory , R. A. (1939). James Ramsay Mac Donald, London , 1866 – 1937

-P.M.Holt , The History Of The Sudan: From The Coming Of Islam To The Present Day , Third Edition , London , 1979.

هه شت: بهلگه نامين بهريتانى

1. F.O. 371 , No 1 , March 2 , 1925 , From Allenby to Austen Chamberlain.

2. F.O. 371 , No 8 March 22 , 1925 , From Austen Chamberlain to Allenby.

الملخص:

في العام ١٩٢٤ ظهرت في مصر أحداث سياسية مهمة، وهي تأسيس البرلمان المصري بمجلسين (النواب والشيوخ)، واهتمام نواب البرلمان اهتماماً كبيراً بالمسائل الخارجية، والتطورات السياسية في السودان كانت بمقدمة هذه المسائل، وكان من أهم هذه الأحداث هو ظهور حركة المعارضة في العام ١٩٢٤ ضد الحاكم العام البريطاني في السودان (سير لي ستاك *Sir Lee Stack*) وأخيراً مقتله في تشرين الثاني ١٩٢٤، هذه التطورات سرعان ما دفعت الحكومة البريطانية بأسرع وقت في تنفيذ خططهم وهو فصل السودان عن مصر.

ونجد أن من أهم المسائل التي كانت في البرلمان المصري هو أحداث سنة ١٩٢٤ في السودان، لأن في هذه السنة تأسست جمعيه (اللواء الأبيض)، وكان هدف هذه الجمعية هو توحيد مصر والسودان، وفي نفس الوقت بدأت حكومة السودان بمعاونة بريطانية بمحاولاتهم لفصل السودان عن مصر، ومن ناحيه أخرى بمساعدة الحاكم العام في السودان في ١٥ أيار ١٩٤٤ تأسس (مجلس المشورة لشمال السودان)، هذه الخطوة البريطانية كان الهدف منها هو تقسيم الحركة التحررية السودانية، وفصل شمال السودان عن جنوبه.

الكلمات الدالة: البرلمان المصري، السودان، بريطانيا، أعضاء البرلمان، الحاكم العام.